

Brecht Demasure
Bert Woestenborghs

Naar waarde geschat.

Waardering deelcollecties vlasteelt en landbouw Texture

Naar waarde geschat
Waardering deelcollecties vlasteelt en
landbouw Texture

Brecht Demasure
Bert Woestenborghs

COLOFON

Naar waarde geschat. Waardering deelcollecties vlasteelt en landbouw Texture.

Dit rapport is gemaakt door het Centrum Agrarische Geschiedenis in het kader van het waarderingsproject 'Naar waarde geschat. Een integraal waarderingstraject voor vier agrarische erfgoedcollecties in Vlaanderen en Brussel'. Het project is een samenwerking tussen CAG, Texture Kortrijk, Openluchtmuseum Bokrijk, Jenevermuseum Hasselt en het Museum van de Belgische Brouwers in Brussel.

Het project werd uitgevoerd door Brecht Demasure en Bert Woestenborghs onder leiding van prof. dr. Yves Segers, Interfacultair Centrum voor Agrarische Geschiedenis (ICAG), KU Leuven en vzw Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG).

Leuven, 2018

D/2018/11875/1

Voor meer informatie:

Brecht Demasure, Centrum Agrarische Geschiedenis vzw
Atrechtcollege, Naamsestraat 63, 3000 Leuven
brecht.demasure@cagnet.be
+32 16 37 41 96

Omslagillustratie: Waardering met belanghebbenden (© Anne-Cathérine Olbrechts)

INHOUDSTAFEL

Inleiding.....	7
1 Registratie.....	9
1.1 Fysieke registratie	9
1.2 Digitale registratie	10
2 Waardering.....	11
2.1 Aanleiding, vraagstelling en context	11
2.2 Waarderingsdocument.....	11
2.3 Waardering met belanghebbenden	15
2.3.1 Vlassersgroep	15
2.3.2 Erfgoedgroep.....	18
2.3.3 Brede publiek	20
2.4 Statement of Significance (waardenstelling)	21
2.5 Conclusies.....	22
3 Waardenstellingen	23
3.1 TXA: deelcollectie vlasteelt	23
3.2 TXB: deelcollectie landbouw	27
3.3 TX01: boothamer.....	31
3.4 TX02: bootmachine	35
3.5 TX03: bootmachine	37
3.6 TX04: hippenbreker	39
3.7 TX05: hooivork.....	41
3.8 TX06: keerwiel	43
3.9 TX07: klauw	45
3.10 TX08: kruitwagen.....	47
3.11 TX09: lijnzaadwanmolen	49
3.12 TX10: planthout.....	51
3.13 TX11: poederverstuiver	53
3.14 TX12: repel	55
3.15 TX13: sleepschoffel.....	57
3.16 TX14: slijtmachine (één spoor).....	59
3.17 TX15: slijtmachine (meerdere sporen).....	61
3.18 TX16: spuitmachine	63
3.19 TX17: vlashark	65
3.20 TX18: vlaskar.....	66
3.21 TX19: wanmolen.....	68
3.22 TX20: zaaivool.....	70

Inleiding

Tijdens het eerste deel van het pilootproject 'Naar waarde geschat' kwam de waardering van de afgebakende deelcollecties vlaseelt en landbouw van Texture aan de beurt.¹ De oorsprong van Texture – Museum over Leie en Vlas ligt in het voormalige Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum dat sinds midden jaren 1960 het verhaal over de productie, distributie en consumptie van vlas en textiel aan het brede publiek presenteerde. Tot op vandaag vormt dit de basis van een internationaal relevant historisch verhaal dat diep geworteld is in het DNA van de regio. De Leiestreek was en is immers nog steeds een wereldwijd centrum van vlasbewerking en –handel. Aan het begin van de 21ste eeuw stond het museum voor een grote uitdaging: professionaliseren om opnieuw aansluiting te vinden bij het hedendaags museumlandschap én een complete verandering realiseren van zijn publiek. Dat publiek was immers geëvolueerd van een bezoeker die compleet doorleefd was van de vlaswereld naar een bezoeker die het woord vlas zelfs niet kent. Een grondige transitie drong zich op, met als resultaat een gloednieuw museum, een volledig hertekende focus en een verruiming van het erfgoedverhaal aan de hand van materieel, immaterieel en digital born erfgoed (in totaal bijna 26.000 objecten). Essentieel onderdeel van de identiteit van het museum zijn ook de bibliotheek- en documentatiecollecties.

Opbouw rapport

In een overkoepelend rapport zal dieper worden ingegaan op het project 'Naar waarde geschat' in het algemeen. Redactie is voorzien in het najaar van 2018. Voorliggend rapport focust zoveel mogelijk op de registratie en de waardering van de collectie Texture.

Dit rapport is in verschillende hoofdstukken opgesplitst. In hoofdstuk 1 wordt kort ingegaan op de registratie van de objecten. In het volgende hoofdstuk komt de waardering aan bod. Het meeste aandacht gaat daarin naar het waarderingsdocument en de waardering met belanghebbenden. In het derde hoofdstuk zijn de uitgeschreven waardenstellingen van de twee deelcollecties en van de twintig geselecteerde objecten terug te vinden. De uitgeschreven criteria van de waardenstellingen zijn enkel opgenomen voor de betrokken deelcollecties en één object. Dit om het rapport niet onnodig zwaar te maken. In het waarderingsdocument (Excel) zijn deze volledig terug te vinden.

Timing project – fase Texture

Oktober 2017

- Inlezen vlaserfgoed
- Basiscursus FARO
- Startvergadering algemene projectgroep (19 oktober)

Oktober – december 2017

- Fysieke registratie Texture
- Intern overleg CAG opmaak waarderingsdocument
- Overleg Texture i.v.m. waarderingsdocument

December 2017 – februari 2018

- Digitale registratie
- Overleg Texture i.v.m. waarderingsdocument

¹ Voor meer info over het algemene opzet en de resultaten van het pilootproject verwijzen we graag naar het rapport Demasure B. en Woestenborghs B., *Rapport Naar waarde geschat (jaar 1)*, 2018 (werktitel; in redactie).

Februari 2018

- Expertenwaardering door CAG en Texture afzonderlijk
- Expertenwaardering door CAG en Texture samen
- Overleg algemene projectgroep (20 februari)

Maart 2018

- Waardering door belanghebbenden
- Start redactie rapport
- Redactie geselecteerde waardenstellingen

April – mei 2018

- Terugkoppeling verslag waarderingssessies belanghebbenden
- Afwerking rapport Texture
- Afwerking waarderingsdocument Excel

Als voorbereiding op de waardering met belanghebbenden werd elk geregistreerd object afgedrukt en op een tafel gelegd. (© CAG)

1 Registratie

De volledige collectie van Texture is geregistreerd in het collectieregistratiesysteem Adlib. Voor de deelcollecties landbouw en vlasteelt was er doorgaans enkel een objectnummer, objectnaam en werkfoto beschikbaar. Omdat er pas ten gronde kan worden gewaardeerd als alle informatie beschikbaar is, besloten CAG en Texture de bewuste deelcollecties (opnieuw) te fotograferen en te registreren.

1.1 Fysieke registratie

Voor de registratie van de objecten werkte CAG met een blanco veldwerkfiche.² Alle belangrijke elementen voor een basisregistratie, gebaseerd op het invulboek Erfgoedinzicht, zijn daarin opgenomen. Aandacht was er voor de objectnaam, vervaardiger, datering, fysieke beschrijving, kleur, materialen, toestand, compleetheid, afmetingen en opschriften.

De deelcollecties landbouw en vlasteelt bevinden zich in afwachting van de verhuis naar het nieuwe Gemeenschappelijk Erfgoeddepot in Kortrijk op drie verschillende locaties, met relatief weinig manoeuvreerruimte:

- Tuighuizen Kortrijk: voornamelijk grote tuigen zijn hier gestockeerd;
- Tuighuizen Marke: hoofdzakelijk handwerktuigen bevinden zich in het depot. Op deze locatie staan er ook enkele zeer grote en zware tuigen.
- Loods Heule: hoofdzakelijk middelgrote stukken worden hier bewaard.

De verspreiding van de locaties betekende ook dat er steeds een afzonderlijke fotografie-opstelling moest voorzien worden. De technische dienst van de Kortrijkse Musea zorgde ervoor dat dit vlot verliep. Telkens de registratie in één locatie bijna afgewerkt was, bouwden ze een nieuwe opstelling in de volgende locatie. Op elke plaats werd er gewerkt met een brede, witte rol papier. Op die manier ontstond er overal een egale witte fotografie-achtergrond. Om ook overal een egale ondergrond te verkrijgen, werd op de grond telkens een lichtgrijze vinyl uitgerold. Voor de handwerktuigen en kleinere stukken in de Tuighuizen van Kortrijk en Marke werd een tafelopstelling gebouwd. Voor de belichting deed CAG beroep op zijn eigen lichtapparatuur.

In totaal werden 404 afzonderlijke objectnummers door CAG geregistreerd. In realiteit was dat iets meer, omdat identieke objecten of objecten waarvan meerdere stuks voorhanden waren, onder één nummer werden samengebracht.

Toestand van de geregistreerde stukken:

- Slecht: 19 (of 5%)
- Matig: 120 (of 29%)
- Redelijk: 182 (of 45%)
- Goed: 86 (of 21%)

De registratie vergde veel mankracht: de medewerker behoud van de Kortrijkse Musea controleerde en nummerde de voorwerpen vooraf, de medewerkers van de technische dienst bouwden zoals reeds vermeld drie maal een fotografieachtergrond op en reinigden de stukken, andere

² Voor een voorbeeld en meer achtergrond, zie: Demasure B., *De hand aan de ploeg. Handleiding voor het registreren, waarden en herbestemmen van agrarische erfgoedcollecties*, Brugge, 2016, p. 152-153.

medewerkers van Texture hielpen met identificeren en noteren van de registratiegegevens. Vanuit CAG waren een projectmedewerker (14 dagen VTE) en de stafmedewerker roerend erfgoed (5 dagen VTE) aanwezig. Concreet nam de registratie 14 werkdagen in beslag, waarbij telkens minstens 3 mensen effectief de handen uit de mouwen staken.³

Een doel van het piloottraject was om de expertise van CAG inzake registratie door te geven aan Texture. Dit is zeker gebeurd. Texture heeft zeer bewust en nauwgezet geholpen bij de registratie. Bij verdere registratie- en waarderingsinitiatieven van Texture zal naar deze ervaringen worden teruggegrepen.

1.2 Digitale registratie

In december 2017 werd gestart met de digitale registratie van de beschreven tuigen. Begin februari 2018 was deze klus afgerond. De digitale registratie van de deelcollecties gebeurde, zoals hoger aangehaald, in het collectiebeheersysteem Adlib. De registratiesoftware is toegankelijk via een extern bureaublad (remote desktop via internet). Met andere woorden: de gegevens werden in Leuven ingevoerd, met de nodige expertise dicht bij de hand. De geregistreerde gegevens worden ontsloten via de website www.erfgoedinzicht.be die aan de centrale databank gekoppeld is. Ook via www.hetvirtueleland.be, de erfgoedbank van CAG, wordt de informatie op termijn voor een breed publiek ontsloten.

Alle geregistreerde objecten zijn in de Adlibtoepassing van Texture terug te vinden via de pointerfile 'Registratie CAG 2017'. Drie objecten (boothamer, repel, haagplank) die in museum zelf staan (en niet door CAG geregistreerd werden) zijn aan de waardering toegevoegd zodat de pointerfile en het waarderingsdocument **407** objecten telt.

CAG focuste op de beschrijving van de landbouwwerktuigen en koppelde voor de vlaswerktuigen terug naar Texture. Van een klein aantal objecten is de functie nog niet duidelijk. Ook werd een aantal objecten geregistreerd die niet volledig tot de deelcollectie 'landbouw' en/of 'vlasteelt' horen maar bijvoorbeeld tot 'maten en gewichten' of 'vlashandel'. In het kader van de registratie en waardering werd ook contact opgenomen met het museum 't Vlasschuurken in Koewacht (Nederland) en de landbouwcollectie van de Landelijke Gilde Stekene (die over een grote deelcollectie vlas beschikt).

³ Op volgende dagen werd er geregistreerd in Kortrijk: 24, 25 en 26 oktober; 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 24 (halve dag) en 27 november; 4, 5 (halve dag) en 6 december.

2 Waardering

Op basis van de objectregistratie werden alle voorwerpen gewaardeerd op basis van het waarderingsdocument. Voor de deelcollecties vlasteelt en landbouw en een twintigtal objecten werd bovendien een gedetailleerde *Statement of Significance* opgemaakt.

2.1 Aanleiding, vraagstelling en context

Volgens de basisnormen inzake waardering, opgesteld door de subwerkgroep waardering van FARO, heeft elke waardering een aanleiding, een vraagstelling en een referentiekader.⁴ Deze zijn voor de onderzochte deelcollecties van Texture hieronder kort weergegeven.

Aanleiding

Tegen het einde van de legislatuur (2018) zal in Kortrijk een nieuw regionaal depot ter beschikking staan voor de erfgoedspelers uit de regio. In afwachting van deze realisatie bevindt de collectie van Texture zich in verschillende voorlopige depots. De concrete verhuizing wordt aangegrepen om de deelcollecties vlasteelt en landbouw te waarderen.

Vraagstelling

De deelcollectie vlasteelt bevat objecten, onderdelen, werktuigen en machines die te maken hebben met de teelt van de vlasplant (zaaien, oogsten en voorbewerking van de vlasplant). De categorie landbouw bevat objecten, onderdelen, werktuigen en machines die gebruikt werden bij allerlei landbouwactiviteiten en dus niet specifiek zijn voor de vlasteelt. Sinds de transitie van Vlasmuseum naar Texture passen heel wat stukken uit deze laatste categorie inhoudelijk niet meer bij de verzameling van het museum, maar het onderscheid is niet eenduidig. Bovendien vormen enkele grote stukken ook een urgent probleem op vlak van depotruimte. Een volledig conditioneel doorgelichte en goed geregistreerde collectie moet beslissingen rond selectie en herbestemming ondersteunen.

Context/referentiekader

Dit pilootproject zal helpen om individuele objecten te waarderen binnen de eigen collectie, maar ook om over de collectiegrenzen heen te kijken en de erfgoedgemeenschap te betrekken bij dit proces. Het referentiekader is Vlaanderen, met inbegrip van het museum 't Vlasschuurken in Koewacht, net over de grens met Nederland.

2.2 Waarderingsdocument

Voor de waardering van de deelcollecties vlasteelt en landbouw maakte CAG – in samenspraak met Texture – een toegepaste versie van het waarderingsdocument (zie ook algemene rapport). Onder meer op 1 en 21 december 2017 was er hierover intern overleg bij CAG. Texture van haar kant deed enkele waardevolle suggesties om het document aan te vullen en voor hen belangrijke velden naar voor te schuiven zoals de geschiedenis van het object in het museum, de erfgoedbeleving rond het

⁴ Olbrechts A.-C. e.a. red., *Kwaliteitsvol waarderingstraject. Basisnormen* (FARO), Brussel, 2017.

voorwerp... CAG en Texture zaten op 5 december en 12 januari 2018 samen om het waarderingsdocument verder te verfijnen.

Concreet werd elk geregistreerd object beoordeeld door de kerngroep, waarvan de samenstelling verder te lezen is. CAG vulde de velden van de vaststaande kenmerken (zoals toestand, volledigheid en authenticiteit) in en de velden waarover zij expertise hebben (zoals zeldzaamheid en verspreiding). De expertenwaardering van CAG vond plaats op 12 en 14 februari. Het document werd vervolgens grondig bekeken door Texture en waar nodig werd teruggekoppeld naar CAG. Texture vulde de velden van museale aard in. Op 20 februari kwamen CAG en Texture samen voor de expertenwaardering. Zo kwam een volledig ingevuld waarderingsdocument tot stand. Elk object kreeg ook een zeer beknopte waardenstelling mee. Dit bood de nodige fundamenten om de waardering open te trekken. Een schermafbeelding van het waarderingsdocument is op de volgende pagina te vinden.

Kerngroep

Naam	Functie	Expertenwaardering (ingevulde velden)
Sylvie De Coster	conservator Texture	objecthistoriek, betrokkenheid, beleving, educatief, uitstraling en demo-waarde
Greet Verschatse	wetenschappelijk medewerker Texture	objecthistoriek, betrokkenheid, beleving, educatief, uitstraling en demo-waarde
Griet Houtman	medewerker behoud Stedelijke Musea Kortrijk	objecthistoriek, betrokkenheid, beleving, educatief, uitstraling en demo-waarde
Brecht Demasure	projectmedewerker CAG	individueel overige kolommen
Bert Woestenborghs	stafmedewerker roerend erfgoed CAG	terugkoppeling overige kolommen

In de hoger vermelde 'Basisnormen voor een kwaliteitsvol waarderingstraject' wordt ook aangemoedigd om een belanghebbende in het waarderingssteam op te nemen. Voor het pilootproject van Texture is dit niet gebeurd. Het leek voor CAG en Texture immers niet zo geschikt om al een extern iemand te betrekken in een periode waarin de methodiek en het waarderingsdocument nog niet op punt stonden. In een mogelijke vervolgwaardering van andere deelcollecties van Texture is dit wel een mogelijkheid.

Opbouw waarderingsdocument

Het waarderingsdocument voor Texture bestaat uit vijf verschillende tabbladen. In het eerste tabblad 'Kenmerken en criteria' staan alle 407 gewaardeerde documenten alfabetisch onder elkaar gerangschikt. Dan volgen alle criteria met naargelang het geval de definiëring, vraagstelling of verduidelijking. Bij de waardering zelf staat er meer uitleg bij het cijfer. De laatste kolommen in het document vragen niet om een cijfer maar om een korte verduidelijking of waardering in tekstvorm. Voor alle objecten is er achteraan in het waarderingsdocument een soort van mini-waardenstelling (zie ook verder) opgenomen met vermelding van toestand, zeldzaamheid, regionale band en opvallende kenmerken. Voor enkele objecten is er ook een verwijzing naar de uitgebreide waardenstelling verderop in dit rapport. Onder 'Extra duiding' wordt info gegeven over het volume van het werktuig en eventueel vergelijkbare tuigen in het referentiekader.

Het tweede tabblad 'Kenmerken en criteria TEKST' is voor de twintig geselecteerde objecten een kopie van het eerste tabblad. Onder het toekende cijfer per criterium is een beknopte tekst terug te vinden. Deze tekstuele verantwoording komt overeen met de uitgeschreven criteria van de waardenstellingen die in dit rapport (voor de deelcollecties en één object) opgenomen zijn. Indien dat uit de gesprekken af te leiden was, is de beleving en betrokkenheid van de belanghebbenden bij het specifieke object ook genoteerd. Het tabblad 'Kenmerken en criteria TEKST' is deels opgenomen ter illustratie om aan te tonen dat de cijfermatige aanpak in het tabblad 'Kenmerken en criteria' zeker loont. De vertaling van de waarde van het object naar cijfers biedt voldoende diepgang voor een nauwkeurige waardering.

Het derde en vierde tabblad van het waarderingsdocument, respectievelijk 'waardering vlassersgroep' en 'waardering erfgoedgroep' genaamd, is een gedeeltelijke vertaling van de gesprekken tijdens de verschillende waarderingsessies met de belanghebbenden. Het vijfde tabblad 'Extra informatie' geeft onder meer inlichtingen over de specifieke deelnemers van het waarderingssteam en de waarderingsgroepen.

Waardering Texture 2018.xlsx - Excel

File Home Insert Page Layout Formulas Data Review View Tell me what you want to do... Brecht Demasure Share

Clipboard Font Alignment Number Conditional Formatting Styles Cells Editing

Waarderingdocument: deelcollecties landbouw en vlasteelt Texture

Waarderingdocument: deelcollecties landbouw en vlasteelt Texture													
1	Waarderingdocument: deelcollecties landbouw en vlasteelt Texture												
2	januari-maart 2018												
3	referentiekader: Vlaanderen												
4													
5	Identificatiegegevens			Kenmerken/kwaliteiten					Cultuurhistorische criteria				
6			Toestand/Conditie	Compleetheid	Ensemblewaarde	Materiële/historische authenticiteit	Vorm en kleur	Zeldzaamheid	Representativiteit Vlaanderen	Biografie	Cultureel/Historisch	Eigenaar	Tech
7		Definiëring / Vraagstelling / Verduidelijking	Schade? Slijtage? Roestvorming? HBI? Materiaal/vormverlies? (MW, RS, CAG)	Is het object volledig? (MW, RS)	Is het object een onderdeel van een groter geheel (roerend/onroerend) of is het zelf een groter geheel? (MW)	In hoeverre is het object bewaard in de staat waarin het oorspronkelijk werd gebruikt? (MW)	Hebben de vorm, de kleur(en) en de materialen een betekenis? (RS)	Hoe zeldzaam is het object in relatie tot het gebruikte referentiekader? (MW)	In hoeverre is het object representatief voor de 'Vlaamse' landbouw? (MW, CAG)	Wanneer/waar/waarom/door wie/voor wie is het gemaakt? Bewijs hiervoor? (RS)	Is er een band tussen het object en een persoon, groep, gebeurtenis of plaats van culturele of historische betekenis? M.a.w. is er een verhaal aan verbonden? (RS)	Is er een gekende opeenvolging van niet-museale eigenaars/gebruikers bekend? (RS)	Is het tu
8		Waardering	4=goed 3=redelijk 2=matig 1=slecht	4=volledig 3=wschl. of quasi voll. 2=niet essentiële delen ontbreken 1=duidelijk onvolledig 0=onbekend	4=heel duidelijk 3=in beperkte mate 2=in zekere zin 1=(helemaal)niet 0=nvt	4=volledig authentiek 3=beperkte restauratieingrepen 2=structurele restauratieingrepen 1=onherkenbaar gerestaureerd	4=in hoge mate 3=gemiddeld 2=laag 1=helemaal niet 0=nvt	4=uniek ex. 3=enkele ex. 2=courant 1=zeer veel bewaard 0=onbekend	4=algemeen gebruikt in Vl. 3=komt in diverse regio's voor 2=nvt 1=in één enkele regio gebruikt	4=geregistreerde en gedocumenteerde info 3=geregistreerde info, bijna niet gedocumenteerd 2=fragmentarische info 1=(bijna) geen info	4=in hoge mate 3=gemiddeld 2=laag 1=helemaal niet	4=volledig bekend 3=grotendeels bekend 2=minimaal bekend 1=onbekend	4=uitzoi 3=speci 2=niet b 1=helen
9	Objectnr.	Objectnaam											
149	2010-002-361	handspuit	3	4	1	4	1	3	3	2	1	1	
150	01434	hark	4	4	1	2	1	2	4	1	1	1	
151	2016-002-011	hielmes	3	4	1	4	1	1	4	1	1	2	
152	00131	hippenbreker	4	4	1	4	3	3	3	2	1	1	
153	2011-002-261	hippenbreker	3	3	1	3	4	4	3	2	1	2	
154	2011-002-277	hippenbreker	2	4	1	4	2	3	3	1	1	1	
155	2011-002-281	hippenbreker	2	3	1	3	3	4	3	2	1	1	
156	2011-002-292	hippenbreker	2	4	1	4	2	3	3	2	1	1	
157	00884	hoefijzer	3	4	1	4	1	1	4	1	1	1	
158	01768	hoekmeter	3	4	2	4	1	0	2	1	1	1	
159	01769	hoekmeter	3	4	2	4	1	0	2	2	1	1	
160	2014-006-057	hoekmeter	4	4	4	4	1	0	2	2	1	1	
161	00355	hondengareel	3	4	2	4	1	2	4	1	1	1	
162	00218	hooihark	3	4	1	4	1	2	4	1	1	1	
163	2011-002-309	hooihark	3	4	1	4	1	2	4	1	1	1	
164	00214	hooivork	4	4	1	4	1	1	4	1	1	1	
165	00215	hooivork	4	4	1	4	1	1	4	1	1	1	

Kenmerken en criteria Kenmerken en criteria TEKST Waardering vlassersgroep Waardering erfgoedgroep Extra informatie

Ready 80%

2.3 Waardering met belanghebbenden

Niet alleen experts werden bij de waardering betrokken, er werd ook geluisterd naar de stem van de belanghebbenden. Dat zijn personen of groepen mensen die een bijzonder belang hechten aan de specifieke (deel)collectie in het algemeen en de individuele objecten in het bijzonder. Concreet werden twee groepen van belanghebbenden samengebracht: enerzijds oud-vlassers, Vrienden van Texture en leden van heemkundige kring Wibilinga Wevelgem (zowat de 'vlassersgroep') en anderzijds stadsgidsen, medewerkers van het museum en andere betrokkenen (de 'erfgoedgroep'). Per groep werden er twee sessies voorzien. De sessies stonden gepland op dinsdag 13 maart, 20 maart, 27 maart en 3 april. Bij de eerste twee sessies fungeerde de stafmedewerker roerend erfgoed van CAG als moderator, voor de laatste twee sessies nam de stafmedewerker behoud en beheer van FARO deze rol op zich.

Belangrijk om mee te geven is dat enkel de deelcollecties 'landbouw' en 'vlasteelt' werden gewaardeerd. Na de registratie bleek dat een aantal objecten niet tot één van deze twee groepen behoorden. Deze objecten zijn wel opgenomen in het waarderingsdocument maar kwamen dus over het algemeen niet aan bod in de waardering met belanghebbenden.

2.3.1 *Vlassersgroep*

Deelnemers waardering vlassersgroep

Naam	Functie	Waardering met belanghebbenden
Sylvie De Coster	conservator Texture	13 maart, 20 maart
Greet Verschatsse	wetenschappelijk medewerker Texture	13 maart, 20 maart
Griet Houtman	medewerker behoud Stedelijke Musea Kortrijk	13 maart
Brecht Demasure	projectmedewerker CAG	13 maart, 20 maart
Bert Woestenborghs	stafmedewerker roerend erfgoed CAG, moderator	13 maart, 20 maart
Tuur Struyve	°1941, secretaris Vriendenkring, bemiddelaar, personne de liaison	13 maart, 20 maart
Marcel Depoortere	°1934, lid Vriendenkring, voormalig zaakvoerder Depoortere nv, constructeur van oogstmachines en zwingelinstallaties	13 maart, 20 maart
Christian Brille	°1938, lid Vriendenkring, voormalig zaakvoerder Albert Brille (telen, oogsten, zwingelen)	20 maart
Jacques Goethals	°1925, lid Vriendenkring, voormalig zaakvoerder Linière De Courtrai, lid Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring Kortrijk (onderzoek), Vrienden van de Musea (museumwerking)	13 maart, 20 maart
Geert Callens	°jaren 1960, houtbewerker, gids en verteller, oprichter Terra Mobile, vlasfietstochten in de regio (publiekswerking)	13 maart
Roger Terryn	°1933, lid Vriendenkring, landbouwer, ereburgemeester Deerlijk (beleidsdenker)	13 maart (tot pauze), 20 maart
Pierre Buyse	lid Wibilinga, verwoed verzamelaar van allerhande werktuigen allerhande	13 maart, 20 maart
Steven Bels	lid Wibilinga, werkgroep Vlas	13 maart (na pauze)
Luk Cottyn	lid Wibilinga, oud-vlasser en roter, later	13 maart, 20 maart

	vertegenwoordiger voor Wienerberger	
Jan Moreels	°jaren 1950, voorzitter Vrienden van Preetjes Molen (erfgoedwerking)	13 maart, 20 maart
Gaston Marrécau	°1927, voormalig verzender	13 maart, 20 maart
Tijs Deschacht	coördinator erfgoed zuidwest	13 maart (tot pauze)
Annelies Blancke	stagiair erfgoed zuidwest	13 maart

Eerste waarderingsessie

Voor de eerste groep werd – gezien hun achtergrond – tijdens de eerste sessie de focus gelegd op tuigen die expliciet vlasgerelateerd zijn of dicht bij de vlasbewerking aanleunen. Na de introductie kreeg iedereen de kans zich kort voor te stellen. Hun (voormalig)e functie en/of hun band met het vlas is verder terug te vinden. Daarna werd het waarderingsproject kort gekaderd en info verschaft over waarden: wat is het niet en wat is het wel? Enkele waarderingsvragen werden aangehaald: hoe zeldzaam is het stuk? Hoe representatief is het? Wat is de herkomst? Is er een techniekhistorische, artistieke of educatieve meerwaarde?

Op basis van deze achtergrond werd een eerste object gewaardeerd: een boothamer. Telkens kreeg de groep alle beschikbare informatie. In de collectie zijn echter meerdere boothamers en hamerblokken terug te vinden. Een vergelijkbaar voorwerp die aan bod kwam, was de repel. De waarderingsgroep vond deze tuigen interessant, vooral omdat ze een onderdeel zijn van een lange mechanische evolutie. Opvallend, er vielen geen uitspraken over het feit dat er teveel boothamers of repels zouden zijn.

Na de handwerktuigen kwamen enkele grote machines aan de bod: de bootmachines en de vlasbinders. De deelnemers verschaften inhoudelijke informatie over de verschillende tuigen maar vertoonden opvallend weinig betrokkenheid. De volgende waarderingsoefening zette soortgelijke tuigen tegenover elkaar, vier lijnzaadwanmolens, drie zaaivolen en twee slijtmachines. Aan de deelnemers werd gevraagd welke ze het meest bijzondere vonden en waarom. Enkel over de slijtmachines had de groep een uitgesproken mening.

Na een korte pauze werd het waarderingsdocument kort toegelicht aan de groep. Er werden drie tuigen van naderbij bekeken: een bootmachine (op vier wielen gemonteerd), een vlaskar en een slijtmachine. Een groot aantal kolommen van het waarderingsdocument werd overlopen. Veel deelnemers hadden geen echte mening. Interessant werd het wel wanneer de resultaten van de groep naast die van de expertenwaardering werd gelegd. Drie grote verschillen werden duidelijk. Ten eerste verwoordde de groep een hogere waardering voor het immateriële aspect dan de experten. De groep had nog een duidelijke associatie met verhalen en gebruiken. Ten tweede werd het criterium ‘beleving’ door de groep veel lager ingeschat dan de experten. Dit is opvallend aangezien de oefening ging over de absolute topstukken van Texture (volgens de experten althans). Ten derde waren er ook verschillen op het vlak van educatie. De groep schatte het actieve gebruik van het object voor het overbrengen van geschiedenis hoger in dan de experten.

Als afsluiter kwam een groepswaardering aan bod van een repelmachine en een bindmachine. Hoewel beide tuigen duidelijk streekgebonden zijn, was er weinig identificatie door de groep.

Tweede waarderingsessie

De tweede sessie met dezelfde groep één week later werd enigszins anders opgevat. Net zoals de week voordien lagen alle geregistreerde voorwerpen uitgespreid op de tafels. Aan de deelnemers

werd eerste en vooral gevraagd om hun favoriete voorwerp te kiezen. Die vraag kregen ze reeds ook op voorhand zodat ze een gefundeerde keuze konden maken.

Het was zonder meer boeiend om vast te stellen dat elke deelnemer een keuze maakte waar een persoonlijk verhaal aan verbonden was. Iemand die in zijn jeugd vlasser was, koos bijvoorbeeld voor een hooivork omdat hij een vork voor wel tien verschillende handelingen gebruikt had bij de vlasbewerking. Iemand koos voor de beerschepper omdat hij als kleine jongen de taak had om beer te scheppen uit de beerput. Dit liet een diepe indruk op hem na. Vaak werd teruggegrepen naar voorwerpen die herinnerden aan de beginfase van hun bedrijven: een voormalige vlasverzender koos voor een berrie (transport), een vlasspinner voor een kaarde en gepensioneerde machineconstructeur voor een bootmachine omdat die herinnerde aan het toestel dat zijn vader maakte in 1925. De persoonlijke keuze van elke deelnemer is in het verslag in bijlage terug te vinden.

Nadat iedereen zijn verhaal had gedaan, was het tijd voor een korte pauze. Voor de volgende oefening werd teruggegrepen naar een beproefd recept van de publiekswaardering van de Collectie Bulskampveld. De geregistreerde voorwerpen van Texture werden onderverdeeld in 7 grote groepen (lijnzaad)wanmolens, grote tuigen vlas veld (o.a. slijtmachine, binder), grote tuigen vlas schuur (o.a. bootmachine, hippenbreker), transport (o.a. berrie, vlaskar), handwerktuigen landbouw (o.a. beerlepel, graanschepbak), grote tuigen landbouw (o.a. eg, ploeg) en handwerktuigen vlasbewerking en vlasteel (o.a. repel, boothamer). De deelnemers kregen een lege, neutrale post-it en een post-it met een zwart kruis. De lege post-it mochten ze plakken bij de objectgroep die ze meest betekenisvol vonden; de post-it met het kruis bij de objecten waar ze minst aan gehecht waren.

Het hoeft niet te verwonderen dat alle vlasgerelateerde tuigen – zowel de grote tuigen op het veld en in de schuur als de handwerktuigen – het meest positief werden gewaardeerd. De reden is duidelijk: “we zijn geen boer maar vlasser”. De handwerktuigen landbouw werd duidelijk minder hoog gewaardeerd.

Enkele impressies

- De deelnemers denken vaak dat ze samengebracht zijn om de getoonde machine te benoemen en de functie en het gebruik te duiden. De gemaakte opmerkingen worden meegenomen naar de beschrijving van de objecten.
- De waardering van de vlastuigen was misschien te gedetailleerd qua inhoud. De betrokkenheid bij bepaalde werktuigen is minder groot dan gedacht. De deelnemers maakten geen keuze tussen de vier lijnzaadwanmolens, niet omdat ze niet konden of wilden kiezen, maar omdat er amper betrokkenheid was.
- De deelnemers vinden de werktuigen die effectief uitgevonden of verbeterd zijn (bootmachine, slijtmachine, bindmachine) interessanter en waardevoller dan tuigen die een beperkte aanpassing kenden voor vlasgebruik (vb. vlaskar, lijnzaadwanmolen).
- Een verhaal zegt meer dan een foto. Bijvoorbeeld de boothamer: exemplaren met een rechte steel zijn niet origineel, de steel is er later opnieuw in gezet. Een boothamer heeft per definitie een gebogen steel gemaakt op maat van de gebruiker.
- De deelnemers zijn meestal niet de producenten van de tuigen. Een smid zal bijvoorbeeld de repel op een andere manier waarderen dan de vlassers of de landbouwers. Toch is het waardevol om onvolledige objecten te bewaren: deze illustreren de opbouw van het werktuig.
- De deelnemers vinden de evolutie belangrijk: de plaats van het tuig of machine in de evolutie van de mechanisatie. Bijvoorbeeld van boothamer over bootmachine tot repelmachine. Hetzelfde geldt voor de gebruikte techniek: een constructie met bouten en moeren (wat wijst op vakmanschap) is waardevoller dan een tuig waar verbindingen gelast en gesoldeerd zijn (jongere techniek).

- Het samenbrengen van de belanghebbenden – die elkaar op voorhand niet allemaal kenden – zorgde duidelijk voor een band. Iedereen had zijn wortels in een vlasverleden wat zorgde voor erkenning tussen de deelnemers.

Zie bijlage voor de verslagen van de eerste twee waarderingssessies met belanghebbenden.

2.3.2 Erfgoedgroep

Deelnemers waardering erfgoedgroep

Naam	Functie	Waardering met belanghebbenden
Sylvie De Coster	conservator Texture	27 maart, 3 april
Greet Verschatse	wetenschappelijk medewerker Texture	27 maart, 3 april
Griet Houtman	medewerker behoud Stedelijke Musea Kortrijk	27 maart, 3 april
Brecht Demasure	projectmedewerker CAG	27 maart, 3 april
Bert Woestenborghs	stafmedewerker roerend erfgoed CAG	3 april
Martien D'hondt	°jaren 1950, gidst in Texture, Gidsenplus, Ledegem, vlassersdochter, heemkundige en betrokken geweest bij project ROOTS van erfgoedcel Roeselare	27 maart, 3 april
Johan D'hondt	°jaren 1950, vlasserszoon; oudere broer van Martien; heeft nog meer herinneringen aan het vlas	27 maart, 3 april
Yola Vermeulen-Vanlede	°jaren 1940, gidst in Texture, West-Vlaamse gidsenkring Kortrijk, vroeger ook gids in Vlasmuseum	27 maart, 3 april
Dirk Verledens	°jaren 1960, technisch medewerker van Texture, vroeger van Stadsschouwburg, technisch goed onderlegd, brede interesse	27 maart, 3 april
Philippe Callemeyn	°jaren 1960, technisch medewerker van Texture, vroeger onderhoudsman van Vlasmuseum, kent veel werktuigen van bij het binnenkomen	3 april
Ann Vanrolleghem	°jaren 1980, medewerker Texture, communicatie + behoud en beheer	27 maart, 3 april
Anne-Cathérine Olbrechts	Adviseur behoud en beheer FARO, moderator	27 maart, 3 april

Derde waarderingssessie

Op 27 maart en 3 april werden twee waarderingssessies georganiseerd met een nieuwe groep belanghebbenden. De tweede waarderingsgroep was samengesteld uit personen die dicht bij het vlaserfgoed staan: stadsgidsen, museummedewerkers en technisch personeel. Hun namen en functies zijn verder te lezen. Moderator van dienst was Ann-Cathérine Olbrechts, adviseur behoud en beheer bij FARO. Door te participeren aan pilootprojecten kan FARO de waarderingkennis verder verspreiden. Ann-Cathérine filmde een stuk van de waarderingssessie wanneer de deelnemers vertelden over hun favoriete stuk.

Klassieke start bij de nieuwe groep was een rondje van de tafel met duiding van hun link met het vlaserfgoed. De moderator stelde daarna het waarderingproject voor en gaf een korte toelichting bij het concept waarderen. Op basis van 'Reviewing Significance 3.0' (zie terug) liet ze de deelnemers een eerste waarderingsoefening maken. De groep werd opgesplitst in twee groepen van vier personen. Voor hen lagen foto's van zes voorwerpen. In groep mochten ze twee objectfoto's kiezen

en bespreken. Eén iemand werd aangesteld om notities te nemen. Louter op basis van de foto moest de groep argumenteren waarom ze kozen voor dat object, waarvoor ze dachten dat het diende, wie het waar en wanneer gebruikte en of het voorwerp hen aan iets herinnerde. Daarna kreeg de groep de beschrijving van het object te zien. Ze kregen de vraag of de beschrijving hen vertelde wat ze wilden weten, wat ze dachten van de gebruikte taal en of ze nog iets meer van het voorwerp wilden weten.

De eerste groep koos voor een wanmolen en een bindmachine omdat die toestellen hen het meeste aanspraken. De toestellen hadden voor hen een hoge belevingswaarde. Ze waren benieuwd hoe het concreet functioneerde en suggereerden om een filmpje te maken met het toestel in werking terwijl iemand vertelt hoe het precies werkt.

De tweede groep koos voor een slijtmachine en een kruiwagen. Het zitje van de slijtmachine riep herinneringen aan de kindertijd op. Het toestel werkte mysterie op: hoe werkte het? De kruiwagen beschouwden ze als een heel herkenbaar voorwerp met een zeker spelelement. Het is een mooi object om naar te kijken maar door het grote wiel allicht onhandig om te hanteren. De beschrijvingen van de objecten vond de groep duidelijk hoewel de beschrijving van de slijtmachine als te technisch werd ervaren. Bij de beschrijving van de kruiwagen ontbrak het feit dat een schouderband werd gebruikt om de kruiwagen mee op te tillen.

Na de koffiepauze met taart stond de oefening 'kies je favoriete voorwerp' op het programma. Elke deelnemer kreeg de tijd om zijn keuze en bijhorende verantwoording op papier neer te schrijven. In tegenstelling tot de vlassersgroep werd de keuze niet gemaakt op basis van persoonlijke geschiedenis maar door emotionele betrokkenheid en uitzicht. De gekozen objecten varieerden van het hondengareel over de wagenwip tot het karrenwiel.

Vierde waarderingssessie

De tweede bijeenkomst met dezelfde groep één week later op 3 april combineerde eerdere waarderingsoefeningen. Anne-Cathérine Olbrechts (FARO) fungeerde als moderator. Anders dan bij de eerste waarderingsgroep werd het Excelbestand met de expertenwaardering tijdens de tweede sessie getoond. Op vraag van de deelnemers werden alle criteria overlopen. De deelnemers stelden enkele (terechte) vragen die zorgden voor een beter begrip van de waardering vragen. Bij toekomstige waarderingen worden deze zeker meegenomen. Met de groep werd ook één werktuig gewaardeerd (een mobiele bootmachine). Uitgezonderd het criterium 'uitstraling' – wat ze hoger inschatten – was het resultaat van de waarderingsgroep hetzelfde als dat van de experten.

Na de koffiepauze stond een rangschikkingsoefening op het programma. Van een aantal soortgelijke voorwerpen werd gevraagd om ze in een rangorde te zetten. De eerste reeks betrof een repel, repel met blok en repelbank; de tweede reeks omvatte een boothamer met schuine steel, boothamer met rechte steel, boothamerblok en boothamerblok met initialen. De groep koos telkens voor het meest volledige en correcte voorwerp als nummer één (repelbank en boothamer met schuine steel). Toch was het interessant om te volgen hoe de volledige rangorde tot stand kwam. Als afsluiter van de waarderingssessie werd gevraagd naar feedback.

Enkele impressies

- De deelnemers toonden oprechte interesse in het thema en leken goed te begrijpen wat van hen verwacht werd. De groep vulde elkaar goed aan. De deelnemers vonden dat ze veel hadden bijgeleerd. Ze waren tevreden dat er nog een tweede waarderingssessie met hen doorging.

- Hoewel de inhoudelijke en technische kennis van de voorwerpen duidelijk minder was dan de eerste groep, vertoonde de tweede groep toch meer betrokkenheid. Bij een waarderingsessie is met andere woorden variatie in de groep belangrijk. Erfgoedmensen en deelnemers met een technische achtergrond vullen elkaar best aan.
- Ook variatie in de waarderingsoefeningen is belangrijk. Het is interessant om te zien hoe via verschillende technieken toch dezelfde waardes worden verkregen.
- Wat betreft ontwikkelpotentieel wordt niet enkel restauratie en onderzoek als mogelijkheid beschouwd, ook demonstratie is een belangrijk element om de waarde van een tuig te verhogen.

Zie bijlage voor de verslagen van de laatste twee waarderingsessies met belanghebbenden.

2.3.3 Brede publiek

Binnen het kader van het waarderingsproject nam Texture ook deel aan Erfgoeddag op 22 april 2018. Thema dit jaar was 'kiezen'. Bezoekers van Texture kregen de unieke kans om een waardelabel te kleven op een aantal collectiestukken in verband met vlasteelt. De vraag was eenvoudig: welke voorwerpen uit het depot hebben voor de bezoekers de grootste waarde en waarom? Drie groepen van objecten (dorsvlegels, repels en boothamers) zijn uit het depot gehaald en voor het brede publiek gepresenteerd.

Daarnaast was er ook een elektro opgesteld waarbij de bezoekers de foto en omschrijving aan de juiste naam moesten verbinden. De hiervoor geselecteerde voorwerpen waren heel verschillend en niet meer courant in gebruik.

De opkomst op Erfgoeddag viel helaas wat tegen, en het waarden (op de eerste verdieping) kreeg weinig aandacht. Er werden slechts 4 formulieren ingevuld. Iedereen die het museum bezocht, zag minstens de opstelling staan en speelde misschien met de elektro. De stand was niet permanent bemand omdat alles toch uitgeschreven was en het invullen vrij eenvoudig was. De elektro blijft wel nog een periode in het museum staan.

Opstelling 'Naar waarde geschat' in Texture op Erfgoeddag. (© Texture)

2.4 Statement of Significance (waardenstelling)

Het opstellen en schrijven van een waardenstelling is een intensieve klus. Daarom is er gekozen om voor de waardering van de deelcollecties van Texture enkel voor de twee deelcollecties en een twintigtal geselecteerde objecten een uitgebreide waardenstelling te schrijven. De selectie werd gemaakt op basis van de waardering van de experts en van de belanghebbenden. De beschreven tuigen varieerden van een complexe repelmachine over een unieke vlaskar tot een vaak voorkomende wanmolen. Deze objecten vormen zowat de staalkaart van de beschreven deelcollecties. Voor alle 407 objecten is er achteraan in het waarderingsdocument – zoals reeds aangegeven – een soort van mini-waardenstelling opgenomen.

De uitgebreide waardenstellingen van de deelcollecties en de twintig objecten zijn steeds volgens hetzelfde stramien opgevat. Na de identificatie van het object of de deelcollectie komen achtereenvolgens het referentiekader, de kenmerken, de cultuurhistorische criteria, de sociaal-maatschappelijke criteria, de gebruikswaarde, het ontwikkelpotentieel, wat extra duiding en de bevraging met de belanghebbenden aan bod. Op basis hiervan wordt uiteindelijk de waardenstelling geschreven.

De waardenstelling identificeert eerst het object of de deelcollectie. Daarna wordt het object gesitueerd in de ruimere erfgoedcontext en het vlasproces. Wat is de plaats in het grotere geheel? Vervolgens komen de specifieke eigenschappen aan bod. Waarin verschilt het object of de deelcollectie van een ander. Tot slot wordt er gepeild naar de zeldzaamheid. Als besluit wordt de erfgoedwaarde van het voorwerp vastgelegd en geëvalueerd.

De waardenstellingen van de deelcollecties en de geselecteerde objecten zijn in een volgend hoofdstuk terug te vinden. Onder deelcollectie 'vlasteelt' en 'landbouw' verstaan we de overeenkomstige selectie van voorwerpen in de 'objectcategorie' volgens Adlib.

Waardering met belanghebbenden. (© CAG)

2.5 Conclusies

Op basis van de waardering met de experts en de belanghebbenden is het mogelijk om enkele conclusies te maken voor het hele waarderingsproces.

- Het **waarderingdocument** blijft een nuttig instrument om de waardering aan te pakken. Dankzij de aanvullingen en opmerkingen van Texture werd een betrouwbaar document afgeleverd. De feedback van de deelnemers aan de waarderingsessies was leerrijk. Bepaalde criteria of waarderingsvragen in het Exceldocument bleken niet volledig glashelder. Dankzij hun opmerkingen kan het document naar de toekomst nog verder verfijnd worden.
- Tijdens het ganse traject werd nauw **samengewerkt** met Texture. Zowel tijdens het voorbereidend werk, de fysieke registratie als tijdens de expertenwaardering en waardering met belanghebbenden was er een intense samenwerking tussen CAG en Texture. Hierdoor werd er zeker van elkaar geleerd.
- Het invullen van het waarderingsdocument lijkt veel werk, maar eens er vertrouwen met de methodiek is, valt het invullen best mee. Het komt er op neer een soort van **routine** in te bouwen en het waarderingsdocument in een relatief korte tijdspanne in te vullen.
- De **samenstelling** van de waarderingsgroep (belanghebbenden) is belangrijk. De betrokkenheid van personen die de objecten ooit nog gebruikten of hebben weten functioneren, is anders dan die van jonge mensen die de tuigen nooit in werking of gebruik zagen. Mensen met een technische achtergrond en mensen uit een erfgoedcontext kunnen elkaar goed aanvullen.
- De waardering van deelcollecties (als geheel) met belanghebbenden heeft maar zin als de betrokken **deelcollecties** even **zwaar wegen**. Het is volkomen logisch dat een groep samengesteld uit leden van de vlassersgemeenschap steeds vlasvoorwerpen verkiezen boven landbouwwerktuigen. Een keuze maken tussen objecten of groepen van objecten die alle vlasgeoriënteerd zijn, zou veel moeilijker en fundamenteeler zijn. Met andere woorden, naargelang de samenstelling van de groep kan je een indeling in deelcollecties doen.
- Waarderen op basis van **foto's** is gemakkelijk voor experts, voor waardering met belanghebbenden is het eerder aangewezen om ook fysiek naar de objecten te kijken (roept andere emoties op). Het is bovendien enkel zinvol om te waarderen met belanghebbenden als zij toegang hebben tot alle beschikbare informatie.
- Een **combinatie van waarderingsoefeningen** is aangewezen. Via verschillende wegen worden dezelfde waardering bereikt. De ijsbreker bij uitstek is de vraag: "wat is je favoriete voorwerp? En waarom?". Snel kwam de tegenvraag: "ja, maar interessant voor wie of voor wat?" De deelnemers zijn duidelijk verwonderd dat Texture en CAG interesse tonen voor hun persoonlijke, subjectieve keuzes. Op die manier komen echter veel persoonlijke verhalen los en begrijpen de deelnemers dat waardering draait om betrokkenheid, emotie en beleving.
- Aan de hand van **waardenstellingen** is het mogelijk om de waarde van erfgoed te expliciteren. Hoewel dit op het eerste zicht enkel voor belangrijke of zeldzame objecten nuttig lijkt (bijvoorbeeld slijtmachine, vlaskar), kan een waardenstelling verrassende inzichten opwekken indien dit ook voor 'eenvoudige' tuigen gebeurt (bijvoorbeeld hooivork, vlashark).
- De **meerwaarde** om **alle criteria** uit te schrijven in een aparte waardenstelling is relatief **bepakt**. Er is wat meer nuance mogelijk dat een categorisering van 1 tot 4 maar in principe komen de belangrijkste criteria en kenmerken als 'vanzelf' naar boven. Er kan altijd naar het waarderingsdocument worden verwezen. Enkel voor deelcollecties en topstukken lijkt het aangewezen om dit in de toekomst nog te doen.

3 Waardenstellingen

3.1 TXA: deelcollectie vlasteelt

TXA	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	Deelcollectie vlasteelt
Aantal objecten	171 (volgens objectcategorie 'vlasteelt' Adlib)
Titel / korte beschrijving	Objecten die verband houden met de teelt, de oogst en de eerste bewerking van vlas (boten, repelen)
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	-

REFERENTIEKADER

Referentiekader	Vlaanderen, met inbegrip van museum 't Vlasschuurken in Koewacht (Nederland)
Waarderingsteam (met functie)	Sylvie Decoster (conservator Texture) Greet Verschate (wetenschappelijk medewerker Texture) Griet Houtman (medewerker behoud Stedelijke Musea Kortrijk) Bert Woestenborghs (stafmedewerker roerend erfgoed CAG) Brecht Demasure (projectmedewerker CAG)
Belanghebbenden	Zie 'Extra informatie' in: Waardering Texture 2018.xls

KENMERKEN

Toestand/Conditie	Het gros van de voorwerpen is in redelijke tot goede staat. Doorgaans zijn er (sporen van) houtborende insecten en roest aanwezig. In bepaalde gevallen is er materiaalverlies.
Compleetheid	De meeste objecten zijn volledig hoewel bij sommige werktuigen kleinere onderdelen (kunnen) ontbreken.
Ensemblewaarde	De meeste objecten maken geen deel uit van een groter geheel.
Materiële/historische authenticiteit	Het grootste gedeelte van de deelcollectie is authentiek. Kleinere herstellingen zijn bij een aantal stukken gebeurd. Er zijn ook wat slijtagesporen te zien.
Vorm en kleur	Op de meeste objecten zijn geen kleuren teruggevonden. Ook de vorm is meestal niet bijzonder.
Zeldzaamheid	Bepaalde voorwerpen (zoals de boothamer en de repel) komen

	zeer courant voor in Vlaamse erfgoedcollecties. De vlaskar, de slijtmachines, bepaalde bootmachines en de hippenbrekers zijn dan weer uniek te noemen.
Representativiteit Vlaanderen	De meeste courante vlaswerktuigen kwamen in heel Vlaanderen voor, sommige werktuigen werden enkel in de vlasregio's Leiestreek, Meetjesland en Waasland gebruikt en de meeste zeldzame stukken werden in één regio gebruikt.

CULTUURHISTORISCHE CRITERIA

Biografie	Er zijn niet veel biografische gegevens beschikbaar over de individuele stukken. Af en toe is er informatie aan de hand van een opschrift. In de documentatie van Texture is er fragmentarische info.
Cultureel/Historisch	Er is doorgaans geen gekend verband tussen de objecten van de deelcollectie en een cultuurhistorische gebeurtenis.
Eigenaar	Er is meestal geen opeenvolging van niet-museale eigenaars bekend.
Techniekhistorisch	De meeste stukken zijn op techniekhistorisch vlak niet bijzonder. Enkele stukken die eruit springen zijn de hippenbreker, de slijtmachine en de vlaskar.
Immaterieel	De deelcollectie refereert aan de vele duizenden vlasbewerkers die in Vlaanderen en vooral in de Leiestreek tot ca. de jaren 1950 in de vlasteelt en –bewerking actief waren.
Artistiek	Geen enkel object heeft een artistieke meerwaarde.
Informatief	Op de voorwerpen is zelden informatie aangebracht. De meeste opschriften hebben betrekking op de vervaardiger of plaats van herkomst.
Documentair	De documentaire waarde van de collectie is wisselend. Sommige stukken zijn uitvoering beschreven, voor andere is er geen info beschikbaar. De meeste info over vlaswerktuigen is terug te vinden in: B. Dewilde, <i>20 eeuwen Vlas in Vlaanderen</i> , Tielt, 1984.
Objecthistoriek	Een gedeelte van de deelcollectie vlasteelt heeft een geschiedenis als erfgoedobject. Ofwel stonden ze gepresenteerd in de vaste opstelling van het voormalige Vlasmuseum (1982-2013) ofwel waren ze – indien het grote tuigen betrof – ondergebracht in de wagenloods bij het voormalige Vlasmuseum (1986-2013). Van een aantal stukken is geen objecthistoriek bekend.

SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJKE CRITERIA

Betrokkenheid	Er is vandaag geen werking meer rond de objecten.
Beleving	Voor oude vlasbewerkers staan de voorwerpen symbool voor hard, lastig werk in een stoffige omgeving.
Educatief	De meeste voorwerpen hebben een beperkte educatieve waarde. Enkele (bijvoorbeeld de boothamer) kunnen nog dienen om geschiedenis naar een breed publiek over te brengen.

	brengen.
--	----------

GEBRUIKSWAARDE

Operationele waarde	De objecten worden liever niet meer gebruikt voor hun oorspronkelijk doel. Actief gebruik zou schade veroorzaken.
Economische waarde	De voorwerpen hebben zonder uitzondering een lage potentiële verkoopwaarde.
Uitstraling	Een aantal typische vlaswerktuigen (boothamer, repel, bootmachine, slijtmachine) hebben een gemiddelde tot (zeer) hoge uitstraling van de collectie op nationaal vlak.
Demo-waarde	Een minderheid van de objecten komt in aanmerking voor opname in de demo-collectie.

ONTWIKKELPOTENTIEEL

Ontwikkelpotentieel	Er zijn relatief veel mogelijkheden om de waardering van de deelcollectie te verhogen.
Toelichting ontwikkelpotentieel	De waarde van de objecten kan toenemen gaande van een kleine opfrissing tot een grondige restauratie en vooral door verder onderzoek naar de eigendoms- en herkomstgeschiedenis.
Consultatiemogelijkheden	Onder meer oude vlasbewerkers en voormalige medewerkers van het museum kunnen nog bevraagd worden.

EXTRA DUIDING

Volume	Klein – gemiddeld – groot
Vergelijkbare tuigen in referentiekader	-

BEVRAGING BELANGHEBBENDEN

Beleving	De belanghebbenden hechten een (veel) groter belang aan de deelcollectie 'vlasteelt' dan aan de deelcollectie 'landbouw'. Binnen de deelcollectie zien ze veel tuigen als een onderdeel in de evolutie van een lang mechanisatieproces (bijvoorbeeld van boothamer tot bootmachine). Vooral de tuigen waar effectief een uitvinding voor nodig was (bootmachine, slijtmachine, bindmachine) werden hoog ingeschat. Ook de regionale context werd als heel belangrijk gezien.
Identiteit gemeenschap	De deelcollectie 'vlasteelt' staat voor een groot stuk symbool voor het harde, noeste werk van de vlasser. Het gaat terug naar de roots, het DNA van de vlagemeenschap.
Varia/opmerkingen	-

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De oorsprong van de deelcollectie 'vlasteelt' van Texture in Kortrijk gaat terug naar de wortels van het museum. Tot de jaren 1950 was de vlasnijverheid in de Leiestreek een begrip. Door de onder meer de opkomst van synthetisch textiel en de concurrentie van lageloonlanden nam de vlassector stilaan af. De oprichting van het voormalige Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum kadert in deze achtergrond. De fundamenteën van het museum dateren van het midden van de jaren 1960. Vanaf 1982 bracht het museum het verhaal over de productie, distributie en consumptie van vlas en textiel. Tot op vandaag vormt dit de basis van een internationaal relevant historisch verhaal dat diep geworteld is in het DNA van de regio. De Leiestreek was en is immers nog steeds een wereldwijd centrum van vlasbewerking en –handel.

Door een veranderend publiek en evoluerend museumlandschap drong een grondige verandering zich op, met als resultaat een gloednieuw museum, een volledig hertekende focus en een verruiming van het erfgoedverhaal aan de hand van materieel, immaterieel en digital born erfgoed. De volledige collectie van Texture telt bijna 30.000 objecten (werktuigen, foto's, textiel...). Essentieel onderdeel van de identiteit van het museum zijn ook de bibliotheek- en documentatiecollecties.

De deelcollectie 'vlasteelt' vormt een klein onderdeel van de collectie Texture, maar het gaat wel over de kern van het verhaal: werktuigen die verband houden met de grondbewerking, het zaaien, het bemesten, het oogsten en de eerste bewerking van vlas (boten, repelen). Sommige van deze tuigen hoorden bij de eerste collectiestukken van het museum. Zowel handwerktuigen als mechanisch aangedreven toestellen en door de tractor getrokken machines komen in de deelcollectie voor. Nagenoeg alle representatieve tuigen zijn (meestal meer dan één keer) in de collectie terug te vinden: zaaivool, slijtmachine, haagplank, boothamer, repel, bootmachine, hippenbreker, vlashark, lijnzaadwanmolen... Enkel een repelmachine lijkt te ontbreken om het volledige vlasteeltproces te illustreren. Nagenoeg alle tuigen dateren uit de periode 1880-1950. De erfgoedwaarde van de deelcollectie wordt hoog in geschat. Enkele stukken zijn ronduit uniek te noemen (slijtmachine, vlaskar, bootmachines, hippenbrekers) en komen in geen enkele andere Vlaamse erfgoedcollectie voor. Eén tuig – de meersporige slijtmachine – is zelfs opgenomen op de topstukkenlijst van de Vlaamse overheid. Er zijn ook voorwerpen die wel algemeen verspreid zijn zoals de boothamer en de repel. Die komen zowat in elke landbouw- en heemkundige collectie in Vlaanderen voor. Een aantal van deze stukken lijkt in aanmerking te komen voor hergebruik met demonstratieve en educatieve doeleinden.

In vergelijking met andere vlascollecties – zoals 't Vlasschuurken (Koewacht), het Landbouwmuseum van de Landelijke Gilde Stekene en het Openluchtmuseum Bachten de Kupe (Izenberge) – die beschikken over een deelcollectie 'vlasteelt' komt Texture duidelijk naar voor als de meest uitgebreide en meest gevarieerde verzameling. Helaas zijn niet alle stukken van Texture in even goede staat. Ze zijn aangetast door houtborende insecten (al dan niet actief), zijn verroest en hebben materiaalverlies. Voor een aantal werktuigen die beschreven zijn als 'uniek' is een grondige restauratie zeker vereist. Belangrijk is om prioriteiten tegenover elkaar af te wegen. De waarde van alle objecten kan bovendien toenemen door diepgaander onderzoek naar de eigendoms- en herkomstgeschiedenis.

De belanghebbenden hechten een groot belang aan de deelcollectie 'vlasteelt'. Binnen de deelcollectie zien ze veel tuigen als een onderdeel in de evolutie van een lang mechanisatieproces (bijvoorbeeld van boothamer tot bootmachine). Vooral de tuigen waar effectief een uitvinding voor nodig was (bootmachine, slijtmachine, bindmachine) werden hoog ingeschat. De vlaskar (volgens hen geen echte 'uitvinding') vinden ze daarom minder belangrijk. Opvallend is dat de groep ook waarde hecht aan onvolledige objecten. Ze vinden het belangrijk om die te bewaren om de opbouw van het tuig te illustreren. Tot slot werd de regionale context als heel belangrijk gezien: 'dit is van ons'.

3.2 TXB: deelcollectie landbouw

TXB	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	Deelcollectie landbouw
Aantal objecten	257 (volgens objectcategorie 'landbouw' Adlib)
Titel / korte beschrijving	Objecten die verband houden met de grondbewerking, het zaaien, het bemesten en het oogsten van landbouwgewassen (niet noodzakelijk vlas)
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	-

REFERENTIEKADER

Referentiekader	Vlaanderen, met inbegrip van museum 't Vlasschuurken in Koewacht (Nederland)
Waarderingsteam (met functie)	Sylvie Decoster (conservator Texture) Greet Verschate (wetenschappelijk medewerker Texture) Griet Houtman (medewerker behoud Stedelijke Musea Kortrijk) Bert Woestenborghs (stafmedewerker roerend erfgoed CAG) Brecht Demasure (projectmedewerker CAG)
Belanghebbenden	Zie 'Extra informatie' in: Waardering Texture 2018.xls

KENMERKEN

Toestand/Conditie	Het grootste deel van de voorwerpen is in matige tot redelijke staat. Meestal zijn er (sporen van) houtborende insecten en roest aanwezig. In bepaalde gevallen is er materiaalverlies.
Compleetheid	De meeste objecten zijn volledig hoewel bij sommige werktuigen kleinere onderdelen (kunnen) ontbreken.
Ensemblewaarde	De meeste objecten maken geen deel uit van een groter geheel.
Materiële/historische authenticiteit	Het grootste gedeelte van de deelcollectie is authentiek. Kleinere herstellingen zijn bij een aantal stukken gebeurd. Er zijn regelmatig slijtagesporen te zien.
Vorm en kleur	Op de meeste objecten zijn geen kleuren teruggevonden. Ook de vorm is meestal niet bijzonder.
Zeldzaamheid	Nagenoeg alle voorwerpen van de deelcollectie komen heel vaak of courant voor. Van slechts een aantal – meestal regionale – werktuigen zijn er enkele bewaard in Vlaanderen: beerkar, horde, handspuit...

Representativiteit Vlaanderen	Nagenoeg alle landbouwwerktuigen zijn courant voor heel Vlaanderen; enkel de horde en oeselaar zijn aan één regio gebonden.
--------------------------------------	---

CULTUURHISTORISCHE CRITERIA

Biografie	Er zijn niet veel biografische gegevens beschikbaar over de individuele stukken. Af en toe is er informatie aan de hand van een opschrift. In de documentatie van Texture is er fragmentarische info.
Cultureel/Historisch	Er is doorgaans geen gekend verband tussen de objecten van de deelcollectie en een cultuurhistorische gebeurtenis.
Eigenaar	Er is meestal geen opeenvolging van niet-museale eigenaars bekend.
Techniekhistorisch	De meeste stukken zijn op techniekhistorisch vlak niet bijzonder. Enkele opvallende stukken zijn een spuitmachine, een wanmolen, een dorsmachine en een graanmaat.
Immaterieel	De deelcollectie refereert aan de vele landbouwers die in Vlaanderen tot ca. de jaren 1950 actief waren.
Artistiek	Geen enkel object heeft een artistieke meerwaarde.
Informatief	Op de voorwerpen is zelden informatie aangebracht. De meeste opschriften hebben betrekking op de vervaardiger of plaats van herkomst.
Documentair	De documentaire waarde van de collectie is wisselend. Sommige stukken zijn uitvoering beschreven, voor andere is er geen info beschikbaar.
Objecthistoriek	Veel voorwerpen van de deelcollectie landbouw hebben geen geschiedenis als erfgoedobject in museum. Een aantal was ondergebracht in de wagenloods bij het voormalige Vlasmuseum (1986-2013). Van de meeste stukken is geen objecthistoriek bekend.

SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJKE CRITERIA

Betrokkenheid	Er is vandaag geen werking meer rond de objecten.
Beleving	Voor oude landbouwers staan de voorwerpen symbool voor hard en lastig werk.
Educatief	De meeste voorwerpen hebben een beperkte educatieve waarde. Ze kunnen nog dienen om geschiedenis naar een breed publiek over te brengen.

GEBRUIKSWAARDE

Operationele waarde	De objecten worden liever niet meer gebruikt voor zijn oorspronkelijk doel. Actief gebruik zou schade veroorzaken.
Economische waarde	De voorwerpen hebben zonder uitzondering een lage potentiële verkoopwaarde.
Uitstraling	De landbouwwerktuigen hebben een lage tot gemiddelde uitstraling van de collectie op nationaal vlak.

Demo-waarde	Een minderheid van de objecten komt in aanmerking voor opname in de demo-collectie.
--------------------	---

ONTWIKKELPOTENTIEEL

Ontwikkelpotentieel	Er zijn relatief veel mogelijkheden om de waardering van de deelcollectie te verhogen.
Toelichting ontwikkelpotentieel	De waarde van de objecten kan toenemen gaande van een kleine opfrissing tot een grondige restauratie en vooral door verder onderzoek naar de eigendoms- en herkomstgeschiedenis.
Consultatiemogelijkheden	Onder meer oude landbouwers en voormalige medewerkers van het museum kunnen nog bevroegd worden.

EXTRA DUIDING

Volume	Klein – gemiddeld – groot
Vergelijkbare tuigen in referentiekader	-

BEVRAGING BELANGHEBBENDEN

Beleving	De belanghebbenden hechten weinig waarde aan de deelcollectie 'landbouw'. Ze hebben er weinig voeling mee en beschouwen zich als vlassers, niet als boeren.
Identiteit gemeenschap	De deelcollectie 'landbouw' staat voor een deel symbool voor het harde, noeste werk van de (West-Vlaamse) landbouwer.
Varia/opmerkingen	-

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De oorsprong van de deelcollectie 'landbouw' van Texture in Kortrijk gaat terug naar de beginjaren van het museum. Tot de jaren 1950 was de vlasnijverheid in de Leiestreek een begrip. Door de onder meer de opkomst van synthetisch textiel en de concurrentie van lageloonlanden nam de vlassector stilaan af. De oprichting van het voormalige Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum kadert in deze achtergrond. De fundamente van het museum dateren van het midden van de jaren 1960. Vanaf 1982 bracht het museum het verhaal over de productie, distributie en consumptie van vlas en textiel. Tot op vandaag vormt dit de basis van een internationaal relevant historisch verhaal dat diep geworteld is in het DNA van de regio. De Leiestreek was en is immers nog steeds een wereldwijd centrum van vlasbewerking en –handel.

Door een veranderend publiek en evoluerend museumlandschap drong een grondige verandering zich op, met als resultaat een gloednieuw museum, een volledig hertekende focus en een verruiming van het erfgoedverhaal aan de hand van materieel, immaterieel en digital born erfgoed. De volledige collectie van Texture telt bijna 30.000 objecten (werktuigen, foto's, textiel...). Essentieel onderdeel van de identiteit van het museum zijn ook de bibliotheek- en documentatiecollecties.

De deelcollectie 'landbouw' vormt een klein onderdeel van de collectie Texture. Het gaat om werktuigen die verband houden met de grondbewerking, het zaaien, het bemesten, het oogsten en de eerste verwerking van landbouwgewassen, maar niet noodzakelijk gerelateerd aan vlas. een aantal landbouwtuigen werd verzameld om de sfeer van toen op te wekken vooral omdat het

voormalige Vlasmuseum in een oude hoeve gehuisvest was. Nagenoeg alle landbouwtuigen dateren uit de periode 1880-1950.

In principe bevat de deelcollectie 'landbouw' van Texture twee delen: enerzijds zijn er de 'algemene' landbouwwerktuigen die dienden voor de teelt en bewerking van landbouwgewassen waartoe ook vlas behoorde. Voorbeelden hiervan zijn een eg, beerkar, cultivator, graanschop, graanzeef, hak, handspuit, hark, hooivork, horde, oeselaar, ploeg, wanmolen, wentelploeg, zeef... Meestal beschikt de collectie over meerdere exemplaren. Anderzijds zijn er ook de landbouwwerktuigen die op geen enkele manier in verband kunnen worden gebracht met de teelt en eerste verwerking van vlas. Dan denken we onder meer aan de handwerktuigen voor aardappelen (scep- en rooivorken), bieten (scepvorken), tabak (snijmachine) en graan (zeis, sikkel, pik, pikhaak) en grote tuigen zoals een dorsmachine, erwtenploeg en wortelkuismachine. Ook toestellen en tuigen in verband met zuivelverwerking (tuimelkarn, stootkarn) en veeteelt (stamper, zwenghout) behoren tot deze categorie. De aanwezigheid in de collectie van de eerste groep voorwerpen lijkt nog te verantwoorden; voor de tweede groep is dat veel minder het geval. Voor deze deelcollectie kan de terechte vraag gesteld worden: in welke mate is er sprake van een 'collectie' dan wel van een 'verzameling van objecten'?

De erfgoedwaarde van de deelcollectie wordt daardoor niet zo hoog ingeschat. Andere landbouwcollecties zoals de Collectie Bulskampveld, het voormalige landbouwmuseum Leiedal en zelfs het voormalige landbouwmuseum Heuvelland vertoonden een veel grotere samenhang. Bovendien zijn de stukken van de deelcollectie 'landbouw' in minder goede staat dan de deelcollectie 'vlasteelt'. Diverse tuigen zijn onvolledig en zijn aangetast door houtborende insecten (al dan niet actief) en zijn roest (metaal) of bros (leer).

De belanghebbenden hechten niet zoveel waarde aan de deelcollectie 'landbouw' en hebben er weinig voeling mee. Of zoals een belanghebbende het verwoordde: "we zijn vlassers, geen boeren". Voor Texture rest nu de taak uit te zoeken welke stukken ze willen blijven bewaren in het kader van hun collectieplan en welke werktuigen beter een andere bestemming krijgen.

3.3 TX01: boothamer

TX01	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / **OBJECT**

Naam	boothamer
Inventarisnr.	2010-002-026
Titel / korte beschrijving	Handwerktuig voor het ontzaden van vlasstengels
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

REFERENTIEKADER

Referentiekader	Vlaanderen, met inbegrip van museum 't Vlasschuurken in Koewacht (Nederland)
Waarderingsteam (met functie)	Sylvie Decoster (conservator Texture) Greet Verschatse (wetenschappelijk medewerker Texture) Griet Houtman (medewerker behoud Stedelijke Musea Kortrijk) Bert Woestenborghs (stafmedewerker roerend erfgoed CAG) Brecht Demasure (projectmedewerker CAG)
Belanghebbenden	Zie 'Extra informatie' in: Waardering Texture 2018.xls

KENMERKEN

Toestand/Conditie	Het voorwerp is in goede staat. Er zijn sporen van houtborende insecten in de steel (niet actief).
Compleetheid	Het object is volledig.
Ensemblewaarde	Het object maakt geen deel uit van een groter geheel.

Materiële/historische authenticiteit	De boothamer is structureel gerestaureerd in die zin dat het blok (wellicht) vernieuwd is. Ook de steel (recht) is niet meer origineel. Er zijn weinig (oude) slijtagesporen te zien.
Vorm en kleur	Op het object zijn geen kleuren teruggevonden. Ook de vorm is niet bijzonder.
Zeldzaamheid	De boothamer komt courant voor in Vlaamse erfgoedcollecties. Nagenoeg elke landbouw-, volkskundige of heemkundige collectie beschikt over een boothamer.
Representativiteit Vlaanderen	Het boten (ontzaden van vlasstengels) kwam op meerdere plaatsen in Vlaanderen voor (Leiestreek, Meetjesland, Waasland).

CULTUURHISTORISCHE CRITERIA

Biografie	Er zijn (veel) biografische gegevens beschikbaar. Deze boothamer werd gebruikt door Julien Leyn, die regelmatig demonstraties gaf in het oude Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum.
Cultureel/Historisch	De boothamer werd in het vroegere museum gedemonstreerd door Julien Leyn.
Eigenaar	Hoewel de gebruiker bekend is, is er geen gekende opeenvolging van niet-museale eigenaars bekend.
Techniekhistorisch	Een boothamer – ruwweg een rechthoekige blok met een gebogen steel – heeft op zich weinig techniekhistorische waarde. Elke boothamer is uniek in die zin dat hij op maat van de gebruiker gemaakt is.
Immaterieel	Het object refereert aan de vele duizenden vlasbewerkers ('boters') die in Vlaanderen tot ca. de jaren 1920 tijdens de winter handmatig de vlasstengels ontzaden.
Artistiek	Het object heeft geen artistieke meerwaarde.
Informatief	Op het voorwerp is geen informatie aangebracht.
Documentair	Boothamers zijn uitvoerig beschreven in: B. Dewilde, <i>20 eeuwen Vlas in Vlaanderen</i> , Tielt, 1984, p. 160-166.
Objecthistoriek	Het voorwerp heeft een geschiedenis als erfgoedobject. Julien Leyn gebruikte deze boothamer voor demonstraties in het museum.

SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJKE CRITERIA

Betrokkenheid	Er is vandaag geen werking meer rond het object.
Beleving	Voor oude vlasbewerkers staat het symbool voor hard, lastig werk in een stoffige omgeving.
Educatief	De boothamer heeft een beperkte educatieve waarde. Hij kan nog dienen om geschiedenis naar een breed publiek over te brengen. Een soortgelijk exemplaar is in de vaste museumopstelling te zien.

GEBRUIKSWAARDE

Operationele waarde	Het object wordt liever niet meer gebruikt voor zijn oorspronkelijk doel (= slaan van vlasstengels op een vloer). Actief gebruik zou schade veroorzaken.
Economische waarde	Het voorwerp heeft geen grote potentiële verkoopwaarde.
Uitstraling	De boothamer heeft een gemiddelde tot hoge uitstraling van de collectie op nationaal vlak. Bezoekers van Texture verwachten een boothamer te zien. Een soortgelijk exemplaar is trouwens in de vaste museumopstelling gepresenteerd.
Demo-waarde	Het object komt in aanmerking voor opname in de demo-collectie.

ONTWIKKELPOTENTIEEL

Ontwikkelpotentieel	Er zijn weinig mogelijkheden om de waardering van het object te verhogen.
Toelichting ontwikkelpotentieel	De waarde van het object kan toenemen mits een opknapbeurt, en verder onderzoek naar de herkomstgeschiedenis.
Consultatiemogelijkheden	Julien Leyn (of nazaten) worden het best bij een verdere waardering van deze boothamer betrokken.

EXTRA DUIDING

Volume	klein
Vergelijkbare tuigen in referentiekader	Oa Texture (TX) 2010-002-026 t.e.m. TX 2010-002-037

BEVRAGING BELANGHEBBENDEN

Beleving	De boothamer is waardevol in die zin dat het gezien wordt als onderdeel van een lang mechanisatieproces. Na de boothamer kwamen vernieuwingen om het proces te mechaniseren: de bootmachine.
Identiteit gemeenschap	Staat voor een stuk symbool voor het harde, noeste werk van de vlasser.
Varia/opmerkingen	-

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De boothamer wordt gebruikt voor het ontzaden van de vlasstengel. In de bolvormige vruchtdoosjes van de rijpe vlasplant bevinden zich tot tien platte zaadjes, vlas- of lijnzaad genoemd. Om aan het zaad te geraken, moeten de vruchtdoosjes na de vlasoogst worden gebroken zonder het zaad te beschadigen. Met de boothamer – waarvan de oudste versies dateren van de middeleeuwen – is dit mogelijk. Het vlas wordt op de bootvloer uitgespreid en de werkmans klopt met de boothamer de zaaddoosjes stuk zonder het lijnzaad te schenden. Deze werkwijze wordt boten genoemd. Dit gebeurde in de schuur waar een harde, gladde bootvloer was aangelegd. De boothamer evolueerde

van een stamper tot een rechthoekige blok met gebogen steel. Het is een handgemaakt voorwerp dat diende voor handenarbeid. Elke boothamer is uniek in die zin dat hij op maat werd gemaakt voor de gebruiker. Vandaar het aanbrengen van initialen op sommige exemplaren. Tot 1900 was het samen met de repel (zie verder) de enige manier om vlas te ontzaden. In de 20ste eeuw werd deze werkwijze gemechaniseerd en deed de bootmachine haar intrede. Na 1940 werd de boothamer zelden gebruikt. Een andere manier om het vlas te ontzaden gebeurt met een repel (repelen). Hier worden de zaaddoosjes van de stengel afgerukt door de vlasstengel tussen een (repel)kam te trekken. Daarna werden de zaaddoosjes gebroken.

Deze boothamer bevindt zich in een goede staat, ondanks de houtborende insecten op de steel. Hij bestaat uit een rechthoekige, houten blok met vlakke bodem die bevestigd is aan een licht gebogen, houten steel zonder handvat. Het voorwerp is structureel gerestaureerd in die zin dat het blok (wellicht) vernieuwd is. Gezien de steel recht is en niet (sterk) gebogen, is ook de steel vernieuwd. Er zijn weinig (oude) slijtagesporen te zien. Deze specifieke boothamer werd gebruikt door Julien Leyn, die regelmatig demonstraties gaf in het voormalige Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum.

Boothamers komen courant voor in Vlaamse erfgoedcollecties. Nagenoeg elke landbouw-, volkskundige of heemkundige collectie beschikt over een exemplaar. De vlagemeenschap hecht waarde aan de boothamer omdat hij deel uitmaakt van een lang en boeiend mechanisatieproces. De erfgoedwaarde van deze boothamer ligt verder in zijn symboliek en vooral in zijn geschiedenis als demonstratieobject in het museum.

3.4 TX02: bootmachine

TX02	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	bootmachine
Inventarisnr.	00183
Titel / korte beschrijving	Extern aangedreven stationaire machine met twee keer twee verticale rollen voor het ontzaden van vlasstengels
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Bootmachines werden rond 1900 ontwikkeld om de zaadbollen of hippens van de vlasstengel te breken. Dat was nodig om het lijn- of vlaszaad te recupereren. Dit specifiek type van bootmachine met mechanische aandrijving had aan weerszijden houten rollen waar herhaaldelijk de toppen van een handvol stengels werd tussen geschoven door de boter/insteker. Deze rollen zijn verticaal boven elkaar geplaatst en breken bij het ronddraaien de zaadbollen. De ene rol draaide iets sneller dan de andere en een zware veer (wellicht vernieuwd bij dit exemplaar) regelde de drukkracht van de bovenste rol. Vergelijk dit met het gebrevetteerd systeem van Neyrinck-Bayens-Seynaeve uit Hulste (cf. postkaart). In Vlaanderen werd dit type van bootmachine na de Eerste Wereldoorlog geïntroduceerd maar had slechts kortstondig succes. Bij andere machines kunnen de rollen uit metaal vervaardigd zijn. Een andere, meer courante, en vooral efficiëntere manier om de zaadbollen mechanisch te breken is de bootmachine met hamers. Het boten met rollen gaf enerzijds minder stof en was minder lawaaiërig, anderzijds lag het rendement (veel) lager en was het fysiek lastiger door de voortdurende heupbewegingen. Bootmachines met rollen zijn niet echt doorgebroken in de Leiestreek. Een nadeel was dat het toestel – in tegenstelling tot een bootmachine met hamers – niet continu kon werken en in dezelfde tijdspanne veel minder vlas kon verwerken. Enkel tussen de spleet van de rollen gebeurt het boten. Dit toestel werd tot omstreeks 1940 in Rumbeke (Roeselare) gebruikt.

Deze bootmachine bestaat concreet uit een rechthoekig draagstel met langs weerszijden twee verticaal geplaatste rollen. Op de verbindingsas is centraal een riemschijf aangebracht voor externe aandrijving. Het tuig bevindt zich in een matige toestand en er zijn al verschillende structurele ingrepen gebeurd zoals bijvoorbeeld vervangen van een paar rollen en het vernieuwen van de veren. Deze bootmachine is vrij uniek te noemen in de erfgoedwereld. Het is in Vlaanderen het enige gekende exemplaar met verticale rollen. In de collectie van Texture is wel een exemplaar met horizontaal geplaatste rollen terug te vinden (wat eerder een model uit het Waasland is). De vlaggemeenschap hecht grote waarde aan de bootmachine omdat hij een fundamenteel onderdeel is van een lang en boeiend mechanisatieproces. De waarde van deze bootmachine ligt in zijn zeldzaamheid en zijn centrale plaats in het collectiebeleid van Texture.

3.5 TX03: bootmachine

TX03	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	bootmachine
Inventarisnr.	2011-002-305
Titel / korte beschrijving	Mechanisch aangedreven mobiele machine met zes hamers voor het ontzaden van vlasstengels
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Bootmachines werden rond 1900 ontwikkeld om de zaadbollen of hippens van de vlasstengel te breken. Dat was nodig om het lijn- of vlaszaad te recupereren. De bootmachine gaat verder op het principe van de boothamer. Hiervoor was er veel (manuele) mankracht vereist. De bootmachine met hamers - ook wel het pianostelstel genoemd - bracht soelaas. Vier tot acht - in dit geval zes - naast elkaar geplaatste houten hamers, aangedreven door excentrische lagers op een horizontale as, klopten in een vlug ritme de doorgeschoven vlasbollen stuk. Naast de bootmachine stond meestal een spreidtafel waarop de vlasbussels werden uitgespreid alvorens zij onder de kloppende hamers werden geschoven. Aan de andere zijde van de tafel stond een afhellende tafel waar het ontzade vlas werd weggenomen en gebonden. De ongelijktijdige beweging van de hamerblokken werd gecreëerd door een draaiende nokkenas bovenaan het frame. De grote riemschijf (hier ontbrekend) werd via een aandrijfriem verbonden met een externe aandrijfkracht. Tussen de V-vormige stangen die de hamerblokken met de nokkenas verbinden, zitten rubberen en zeildoeken banden gemonteerd die de neerkomende slagen dempen. Dit type bootmachine met excentrische asbewegingen dateert waarschijnlijk van na 1919-1920 toen Henri Nollet uit Wevelgem deze verbetering aanbracht. Doorgaans is de bootmachine met hamers stationair van aard en verliet ze de schuur niet. In dit geval is de bootmachine gemonteerd op een onderstel met vier wielen en trekhaak. Dat wijst er dat ze wellicht gebruikt werd door een loonwerker die van bedrijf tot bedrijf trok om het vlas te ontzaden.

Bootmachines met hamers waren frequent verspreid in de Leiestreek. Het toestel kon quasi continu werken en verwerkte in dezelfde tijdspanne veel meer vlas dan een bootmachine met rollen. Deze bootmachine bestaat uit een rechthoekig draagstel met twee voor- en twee achterwielen, draaistel, dissel en trekhaak. Op het draagstel is een rechtopstaand raamwerk met nokkenas (met ontbrekende riemschijf), V-vormige stangen en 6 rechthoekige hamers gemonteerd. Op het draagstel is er achteraan een rechthoekig werkblad met lattenconstructie. Het raamwerk en de wielen zijn (menie)rood geschilderd wat wellicht de oorspronkelijke kleur was. Het voorwerp is in redelijke toestand. Er zijn sporen van houtborende insecten, er is breukschade aan de lattenconstructie achteraan en er is de obligate slijtage. Het tuig is niet helemaal volledig: de riemschijf ontbreekt. Ook drijfriemen zijn niet (meer) aanwezig. Er zijn weinig tot geen ingrepen op de bootmachine gebeurd. Deze bootmachine is het enige gekende exemplaar in een Vlaamse erfgoedcollectie met een vierwielig draagstel. Het diende effectief om te verrijden van boerderij tot boerderij. De overige bekende bootmachines waren volledig stationair of beperkt mobiel (met kleine loopwielen, enkel geschikt voor verplaatsingen over een korte afstand). De vlaggemeenschap hecht veel waarde aan de bootmachine omdat hij een onderdeel is van een lang mechanisatieproces en een getuigenis is van loonwerk is de vlassector. De waarde van deze bootmachine ligt in zijn relatieve zeldzaamheid en zijn centrale plaats in het collectiebeleid van Texture. Het staat tot slot symbool voor de ondernemersmentaliteit en werklust – het DNA – die de regio tot op vandaag typeert.

3.6 TX04: hippenbreker

TX04	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	hippenbreker	
Inventarisnr.	2011-002-261	
Titel / korte beschrijving	Mechanisch aangedreven toestel voor ontzaden van vlas, breken van zaadbollen en reinigen van het lijnzaad	
Instelling (collectiebewaarder)	Texture	
Afbeelding		

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Dit toestel diende voor meerdere functies tegelijk: voor het ontzaden van vlas (repelen), voor het breken van zaadbollen en voor het reinigen van het lijnzaad. Door het boten waren de zaadbollen (hippens) direct gebroken. Na het repelen – het afrukken van de zaadbollen van de vlasstengel – was dit niet het geval. Het breken van de zaadbollen verliep het best als ze goed droog waren. Lange tijd werd hiervoor de dorsvlegel gebruikt. Bij grotere bedrijven maakte men gebruik van de dorsmachine. Rond de jaren 1920 kwam in Vlaanderen de zogenaamde hippenbreker in gebruik. In een dergelijk toestel werden de hippens gebroken door een licht gekartelde gietijzeren cilinder die tegen een rooster draaide. Door de wrijving braken de zaadbollen. De zaadbollen werden aangevoerd via een grote trechtervormige bak. Andere types waren met verschillende rollen uitgerust waartussen de hippens werden verbrijzeld. Deze waren zo afgeregeld dat het zaad niet geschonden werd. De hippens werden met een grote schop in de trechter gegooid en zaad en kaf vielen samen onder de hippenbreker of langs een afvoerplank op de grond. Het hippenbreken leverde veel stof op en was weinig populair bij de vlaswerkers. In de tweede helft van de jaren 1920 werd de hippenbreker voor de eerste keer geïntegreerd in een repelmachine. Dit is zo'n toestel dat het repelen (het afrispen van de zaadbollen) met het breken van de hippens combineerde. Bovendien was in dit tuig ook een kleine wanmolen geïntegreerd die ervoor zorgde dat het zaad van het kaf gescheiden werd. De constructeur van dit toestel is niet bekend. De gebruiker (eigenaar) wel: M. Carlier uit de Emiel Clausstraat in Sint-Eloois-Vijve (Waregem). De Emiel Clausstraat ligt vlak naast de Leie. Naar alle

waarschijnlijkheid werd dit toestel – omwille van zijn omvang – bij meerdere bedrijven ingezet. De wielen – voorzien van rubberbanden – lieten toe om het tuig over een zekere afstand te verplaatsen. Dit werktuig bestaat uit metalen vierwielig draagstel met houten behuizing en is voorzien van een breek- en zeefmechanisme. De originele kleuren (rood en groen) zijn nog op het tuig aanwezig. De periode van vervaardiging ligt tussen het einde van de jaren 1920 en het einde van de jaren 1940. Het geheel is grotendeels volledig, misschien ontbreken enkele kleinere onderdelen. Het bevindt zich in een redelijke toestand: er zijn houtborende insecten, roest en wat materiaalverlies.

Tot nader order komen hippenbrekers enkel voor in Texture. Dat maakt ze al vrij bijzonder en waardevol. Dit specifiek tuig – dat meerdere functie combineert – is vrij uniek te nemen. Er is geen enkel gelijkaardig exemplaar in een Vlaamse erfgoedcollectie terug te vinden. De vlasgemeenschap hecht bijzonder veel waarde aan dit tuig omdat het een nieuwe stap in de evolutie van de mechanisatie van de vlasbewerking is. Tijdens de waardering met de belanghebbenden viel te noteren dat niemand dergelijk tuig ooit in werking. Het opschrift 'Sint-Eloois-Vijve' garandeert echter dat het toestel wel regionaal gebruikt werd. De erfgoedwaarde van deze hippenbreker ligt dan ook in zijn uniciteit, zijn regionaal gebruik en zijn belang voor de vlasteelt als geheel. Het bepaalt mee het DNA en de uitstraling van Texture.

3.7 TX05: hooivork

TX05	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	hooivork
Inventarisnr.	00216
Titel / korte beschrijving	Handwerktuig voor het heffen van schoven graan, balen stro of hooi en vlasbundels
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Hooivorken bestaan in alle vormen, maten en gewichten. Ze dienden op het niet-gemechaniseerde landbouwbedrijf voor het handmatig transporteren van allerlei gewassen: stro, hooi en vlas. De hooivork was een manasje van alles. Met de vork werden de gebonden graanschoven of het in balen geperst stro op de wagen geladen. De vork werd ook gebruikt voor het laden van balen hooi en vlasbundels. De vork heeft doorgaans een lange steel (soms meer dan twee meter) om de hoeveelheid hooi of stro hoog op de wagen te gooien. Het vergde toch wel wat techniek om de balen in één vloeiende beweging in de hoogte te krijgen. Hoe lichter de vork, hoe beter. De steel was bij voorkeur gemaakt uit essenhout (sterk en hard). De tanden waren licht gebogen, maar mochten niet te krom zijn. Vaak werden ze gemaakt door de lokale smid.

Dit specifiek handwerktuig bestaat uit een vork met twee scherpe tanden die via een ijzeren steelhouder verbonden aan rechte, houten steel zonder handvat. Voor dergelijke handwerktuigen is een datering moeilijk te geven; vandaar de ruime periode 1920-1970 als vervaardigingsdatum. De hooivork is in (heel) goede staat. Het ontwikkelpotentieel is derhalve beperkt. Onderzoek naar de herkomstgeschiedenis zou echter verrijkend werken.

Niet enkel op het landbouwbedrijf werd de hooivork vaak gebruikt, ook in de vlasbewerking werd de vork – in die context vlasvork genoemd – vaak gebruikt. Bepaalde belanghebbenden van de vlassegroep identificeerden zich duidelijk met de vork. Destijds hadden ze er veel mee gewerkt. In de roterij stonden tientallen vorken voor alle en ieders gebruik. De vork was geen persoonlijk object.

Het was een goedkoop werktuig dat multi-inzetbaar was. Op het vlasbedrijf werden er tot 12 handelingen mee gedaan, het zogenaamde “vorken”.

Hooivorken komen zeer vaak voor in Vlaamse erfgoedcollecties. Nagenoeg elke landbouw-, heemkundige, volkskundige of huishoudkundige collectie bezit wel een hooivork. Toch mag de erfgoedwaarde niet onderschat worden. De vlassersgemeenschap hecht veel belang aan de hooivork omdat ze refereert aan het niet-gemechaniseerde bedrijf en vleugen van nostalgie oproept. Niet toevallig werd ze tussen 1982 en 2013 permanent getoond in de opstelling van het toenmalige Vlasmuseum. De waarde van deze hooivork ligt vooral in zijn emotionele betekenis voor de vlassergemeenschap.

3.8 TX06: keerwiel

TX06	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------	--------------------	----------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	keerwiel
Inventarisnr.	00288
Titel / korte beschrijving	Handmatig voortgeduwd éénwielig tuig voor het keren van veldrootvlas
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Het keerwiel wordt gebruikt voor het keren van veldrootvlas. Een vlasstengel bestaat uit twee delen: een houten pijp en een bast. De vlasvezels liggen er als het ware aan de buitenzijde opgelijmd. Roten heeft tot doel de pectine – een slijmerige kleefstof – door de werking van bacteriën op te lossen zodat de vezels loskomen van de houtpijp. De bacteriën werken alleen wanneer er voldoende vochtigheid en voldoende hoge temperatuur is. Er zijn verschillende manieren om te roten: veldroten of dauwroten (het vlas wordt op het veld open gespreid), blauwroten (roten in stilstaand water), rivierroten (roten in stromend water) en kunstmatig roten (warmwaterroten). Het veldroten was de oudste rootwijze. Het pas geoogste (in het vakjargon: gesleten) vlas werd eerst gedroogd op de vlasakker en daarna met de repelkam ontzaad. Vervolgens werd het vlas geroot. In het Meetjesland en het Waasland gebeurde dit steeds, in de Leiestreek enkel als het slecht of beschadigd vlas betrof. Bij het veldroten was het nodig om geregeld het vlas te keren. Aanvankelijk gebeurde dat met een keeppers, een lange rechte stok. Een eerste stap naar het machinale keren was omstreeks 1925 met de uitvinding van het keerwiel. Een keerwiel is een metalen geraamte op een luchtband, wellicht geïnspireerd op de radploeg van de landbouwer. Het geraamte eindigt op een gepunte staaf (= functie van keeppers). De staaf wordt onder het vlas geleid en met behulp van de zijstang wordt het veldrootvlas gekeerd. De vlaskeerder dreef het keerwiel in de gewenste richting door de twee handvatten goed vast te houden. Het keerwiel was duidelijk sneller en gemakkelijker dan de

keepers. Eens voldoende groot, werd het vlas opgeraapt en samen gelegd. Wanneer het grote vlas volledig droog was, werd het gebonden. Na de Tweede Wereldoorlog nam het veldroten en het gebruik van het keerwiel snel af.

Dit specifiek exemplaar moet ook in die periode (1920-1950) gesitueerd worden. Het bestaat uit een fietswiel met raamwerk, stuurstang en zijgeleiders en centraal een lange, licht gebogen staaf. Het is in redelijke toestand bewaard: er is roest en de banden van het fietswiel zijn verstorven.

Het keerwiel is vrij zeldzaam. Samen met het andere exemplaar van Texture zijn het de enige gekende keerwielen in een Vlaamse erfgoedcollectie. De vlasgemeenschap vindt het keerwiel betekenisvol vanwege de link met het rootproces, een procedé dat van zeer groot belang was in de Leiestreek. Opvallend is dat in de streek vooral rivier- en later warmwaterroten voorkwamen, slechts in mindere mate werd aan veldroten gedaan.

3.9 TX07: klauw

TX07	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / **OBJECT**

Naam	klauw
Inventarisnr.	00281
Titel / korte beschrijving	Handwerktuig voor het manipuleren van hekkenstenen in rootbakken in stromend water
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De klauw werd gebruikt voor het manoeuvreren van hekkenstenen in vlasrootbakken in stromend water. Een vlasstengel bestaat uit twee delen: een houten pijp en een bast. De vlasvezels liggen er als het ware aan de buitenzijde opgelijmd. Roten heeft tot doel de pectine – een slijmerige kleefstof – door de werking van bacteriën op te lossen zodat de vezels loskomen van de houtpijp. De bacteriën werken alleen wanneer er voldoende vochtigheid en voldoende hoge temperatuur is. Er zijn verschillende manieren om te roten: veldrotten of dauwrotten (het vlas wordt op het veld open gespreid), blauwrotten (rotten in stilstaand water), rivierrotten (rotten in stromend water) en kunstmatig roten (warmwaterrotten). Bij het rivierrotten of rotten in stromend water werd het gebundelde vlas in houten rootbakken of hekkens gestapeld. Deze werden in de rivier (Leie of Mandel) gelaten en met kettingen aan de oevers vastgelegd. Tijdens het rootproces werd het stijgen of dalen belet door het plaatsen of wegnemen van zware hekkenstenen die als ballast werkten. Dit gebeurde manueel. De zware stukken Doornikse steen konden tot 40 kg wegen en soms lagen er tot 50 exemplaren op een hekken. De verloren of ‘gezonken’ hekkenstenen werden uit het modderige water gevist met een ijzeren klauw. Dit exemplaar werd daarvoor gebruikt. Het is een klauw met drie scherpe komvormige geplooiden tanden met daaromheen een ring. Dit hielp om het opscheppen en vasthouden van de onregelmatige stenen te vergemakkelijken. In 1942 werd het roten in de Leie verboden door de Duitse bezetter. Gezien het rivierrotten haar hoogtepunt beleefde in de periode 1870-1940 stamt deze klauw uit die

periode. Deze specifieke klauw bestaat uit drie gebogen, scherpe, afgeplatte tanden die samenkomen in een dille of steelhuis. Halverwege zijn de tanden verbonden aan een ring die ook de dille ondersteunt. Een stevige, rechte steel ontbreekt. Los van de obligate roest – denk aan het regelmatige contact met het water – is de klauw in redelijke staat.

Er zijn niet zoveel klauwen bekend die een dergelijke toepassing hebben. De vlasgemeenschap vindt de klauw zeer betekenisvol omdat ze gelinkt wordt aan het proces van rivierrotten, een procedé dat van zeer groot belang was in de Leiestreek en haar internationale uitstraling mee bepaalde. De waarde van de klauw ligt derhalve niet alleen in zijn zeldzaamheid en opvallende constructie maar vooral in zijn sociaal-maatschappelijke waarde. Het staat symbool voor de ondernemersmentaliteit en werklust – het DNA – die de regio tot op vandaag typeert.

3.10 TX08: kruiwagen

TX08	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / **OBJECT**

Naam	kruiwagen
Inventarisnr.	2011-002-230
Titel / korte beschrijving	Eenwielig voertuig met open laadvlak voor het vervoer van lasten
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De kruiwagen was op elke boerderij de meid voor alle werk. Door de lange berries en het lage laadplatform konden vele, grote en zware lasten gemakkelijk worden gedragen. Soms was hij voorzien van een volledig voorbord en afneembare zijborden. Tot in de jaren 1920 werd de kruiwagen vooral gefabriceerd bij de lokale wagenmaker. Naargelang de regio verschilde de constructie van de kruiwagen. Vanaf dan werd hij steeds meer industrieel vervaardigd en kwamen seriemodellen op de markt. Op die manier verdwenen de lokale verschillen en was er alleen nog sprake van functionele verschillen. De kruiwagen was voor de kleine boeren ook het voertuig om lasten naar de markt te vervoeren, soms vele kilometers ver.

Deze specifieke houten kruiwagen diende vooral om vlas te vervoeren, zowel gezwingeld vlas als ruw vlas, aangevoerd naar de roothekkens of de rootputten. Hij diende niet om semi-vaste stoffen te vervoeren.

De uitgelichte kruiwagen, een eenwielig voertuig met open laadvlak, lattenconstructie als voorbord, steunen en lange berries met ingewerkte handvatten, werd zeer lang gebruikt. De berries en laadvlak zijn te dateren in de periode 1901-1940 terwijl het wiel met luchtband verwijst naar de periode 1940-1960. Afgaande op de schade is de kruiwagen zeer veel gebruikt geweest. In principe is hij in slechte staat: houtborende insecten, roest en materiaalverlies.

Hoewel de kruiwagen zeker geen zeldzaam object vormt in museale collecties is hij toch

betekenisvol. Zijn specifieke lattenconstructie wijst er op dat hij in vasmiddens werd gebruikt. Voor de vasmiddeleerheid heeft hij zeker zijn waarde. Het was een soort mannsje-van-alles en verlichtte het werk van de boer of vasser enorm. Indien deze kruitwagen een educatieve of museale functie wil vervullen, is echter een grondige restauratie vereist.

3.11 TX09: lijnzaadwanmolen

TX09	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------	--------------------	----------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	lijnzaadwanmolen
Inventarisnr.	2011-002-284
Titel / korte beschrijving	Houten kast met schoepenas en zeven waar doorheen het te zuiveren lijnzaad wordt geblazen
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Een wanmolen is in principe een houten kast met zwengel die zowel een schoepenas als schudzeven in beweging brengt. Na het breken van de zaaddoosjes (boten), moet het lijnzaad van het kaf worden afgezonderd. De primitiefste manier van het zaadschonen gebeurde door zaad en kaf bij winderig weer omhoog te werpen waardoor het lichte kaf wegwaaide en het zaad terug werd opgevangen. Dit gebeurde met een grote ronde zeef of met een zeef. Reeds in de tweede helft van de achttiende werd dat proces gemechaniseerd en deed de eerste wanmolen haar intrede. Zowel voor graan als voor lijnzaad was het principe hetzelfde. Het toestel zeefde en blies het kaf weg. Neerdalend via een bak bovenaan wordt het teeltproduct door de luchtverplaatsing gezuiverd van grof vuil en belandt het op de schudzeven en eventueel een vaste zeef. Daar wordt het resterende, kleinere afval gescheiden waarna het teeltproduct en het afval gescheiden ofwel rechtstreeks op de grond ofwel in afvoergoten terecht komen. Met gepaste snelheid draaien was zeer belangrijk.

Het is moeilijk te zeggen wanneer de wanmolen voor het zuiveren van graan werd aangepast voor het reinigen van het lijnzaad. De eerste aangedreven lijnzaadmolens kwamen na de Eerste Wereldoorlog in gebruik. Bekende producenten in Vlaanderen waren Vanhauwaert (Kuurne), Depoortere (Beveren-Leie), D'Heedene (Desselgem), Nollet (Wevelgem), Derez (Kuurne) en Vandecapelle (Ardoeie). De tuigen werden steeds groter, complexer en efficiënter. Deze wanmolens zijn relatief robuust. Het zal het gebruik er allicht niet eenvoudiger op gemaakt hebben. De

lijnzaadwanmolen heeft fijne en zeer lange bewegende zeven en een vaste, lange stortbak bovenaan. De zeven zijn relatief groot wat erop wijst dat deze wanmolen naast het reinigen van vlas/lijnzaad ook voor eventueel erwten en bonen werd gebruikt. De lijnzaadwanmolen werd niet manueel aangedreven maar allicht door een locomobiel of andere vorm van mechanische aandrijving. De verdere aandrijving verloopt via riemschijven. De bolle wand van dit exemplaar is met hout bekleed wat duidt op ambachtelijk werk en allicht ook op een vroegere productiedatum dan de wanmolens met metalen wand. Langs de zijkant is een afvoergoot voor enerzijds het gezuiverde lijnzaad en anderzijds het afval. Het tuig is zowel vooraan als achteraan voorzien van twee handvatten om de molen te vervoeren.

Deze lijnzaadwanmolen is voorzichtig te dateren in de periode 1920-1940. Hij bevindt zich in een redelijke toestand: er zijn houtborende insecten (niet actief) verspreid over het toestel en de metalen onderdelen zijn roest. Het tuig is niet helemaal compleet. Zo ontbreken er enkele zeven en ook de riemen voor de drijfwielaandrijving zijn niet (meer) aanwezig. De lijnzaadwanmolen heeft een hoge authentieke waarde hoewel kleinere onderdelen vervangen zijn.

Hoewel een wanmolen vrij vaak voorkomt in museale collecties, zijn lijnzaadwanmolens van dit type veel minder bewaard en heeft aldus een vrij hoge erfgoedwaarde. Hij is verder betekenisvol omwille van zijn ouderdom, zijn regionale context en zijn belang voor het museum. Voor de lokale vlassersgemeenschap staat de lijnzaadwanmolen symbool hard zwoegen in een zeer stoffige omgeving.

3.12 TX10: planthout

TX10	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------	--------------------	----------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	planthout
Inventarisnr.	2011-002-040
Titel / korte beschrijving	Handwerktuig voor het maken van plantgaten
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Het gebruik van het dubbele pothout situeerde zich eerder in de groententeelt en particuliere moestuinteelt. Het handwerktuig was enkel zinvol bij de bewerking van een klein perceel. Het voordeel van het planthout was dat de boer niet volledig gebukt het plantgat moest maken. Bovendien kon hij gemakkelijker de gaten op gelijke afstand maken. Daartoe werd de ene punt in het laatst gemaakte gat gemaakt om vervolgens met de andere punt een nieuw gat te maken. Met het pothout werd de grond ingedrukt waardoor een min of meer gelijkaardig gat ontstond. Hierin werd vervolgens het plantgoed aangebracht waarna het gat met de hand werd dichtgedrukt. Het pothout bestond in evenzovele vormen als praktisch werd geacht. Varianten naargelang de teelt, de regio of de teler waren dan ook vanzelfsprekend. De punt was vaak van ijzer, maar evengoed bestond het hele werktuig volledig uit hout.

Het pothout werd in de Leiestreek af en toe ook aangewend in functie van de vlasteelt. Voor het rechtop zetten van een haag werd bij de aanzet een planthout (of spade of stoel) gebruikt. De bedoeling van het hagen was het vlas (na het slijten) te laten drogen alvorens het in de rootputten gestapeld werd. In de collectie van Texture bevinden zich twee haagplanken die hier effectief voor dienden.

Het planthout maakt deel van de niet-gemechaniseerde landbouw. De productiedatum van dit

specifiek handwerktuig wordt ruim geschat: 1880-1940. Dit sluit niet uit dat het voorwerp nadien nog werd gebruikt. Het planthout (hoogte 74 cm, breedte 60 cm) bestaat uit twee parallelle rechte houten stokken, aan de onderzijde voorzien van een wigvormige metalen punt en boven de punten verbonden met een ingewerkt tussenstuk. Bovenaan is er een breed, dwars houten handvat. Planthouten komen vaak voor in Vlaamse erfgoedcollecties. De waarde van dit specifiek planthout ligt niet zozeer in zijn uniciteit dan wel in zijn redelijke bewaartoestand en volledigheid. Het oneigenlijk gebruik van het handwerktuig als aanzet voor een vlashaag (voor het drogen van het vlas) verantwoordt haar keuze in de collectie van Texture. De bevraagde vlaggemeenschap kent het voorwerp echter niet op die manier.

3.13 TX11: poederverstuiver

TX11	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	poederverstuiver
Inventarisnr.	2017-002-073
Titel / korte beschrijving	Toestel om manueel bestrijdingsmiddelen in poedervorm te verstuiven
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Insecten zijn van oudsher schadelijk voor landbouwgewassen. Ze brengen schade toe door gewassen op te eten, te besmetten met ziektes, te bevuilen, te beschadigen of louter door aanwezig te zijn. Bekende planteneters zijn sprinkhanen, rupsen (larven van vlinders), bladluizen en kevers. Ook tripsen zijn heel gevaarlijk voor gewassen. Ze voeden zich met sappen uit de cellen van verschillende soorten planten door gaatjes in de cel te prikken en de inhoud op te zuigen. Dit veroorzaakt op de bladeren zilvergrijze vlekken met kleine donkergroene vlekjes (uitwerpselen) erin en vermindert de productie van de plant. Bij een ernstige aantasting kunnen de bladeren zelfs verdrogen.

Boeren zochten naar allerlei manieren om hun gewassen te beschermen en het ongedierte te bestrijden. Vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw maakten de landbouwers steeds meer gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Met behulp van een handspuit werden bestrijdingsmiddelen (pesticiden) met de hand zeer gericht op kleine plaatsen gespoten. Hiermee werd een poedervormig of vloeibaar bestrijdingsmiddel verstoven. Met dergelijke spuiten werd vaak DDT gespoten, tegen vliegen, muggen of insecten op gewassen. Wanneer de spuit in de zuiger geduwd werd, vernevelde de vloeistof over het gewas.

Dit type verstuiver was in feite een vergrote versie van de handverstuiver. De voorraad poeder ter verstuiving was groter en het bereik met de verstuifbuis eveneens. Daarom werden deze toestellen ingezet op het veld en in de boomgaard, weliswaar voor nog steeds relatief beperkte oppervlaktes. In

de vlasteelt kwamen ze ook vaak voor. Het reservoir werd op de buik gedragen met draagriemen. De vorm varieerde, maar was vaak smaller naar onder om zo het poeder vlotter naar beneden te laten vallen. Onderaan in de voorraadbak was een as met verdeler die werd aangedreven door een zwengel buiten de bak. Door de ronddraaiende beweging van de zwengel werd de as in het rond gedraaid zodat het poeder met kracht in de verstuifslang terechtkwam en vervolgens verder verspreid. Met de ene hand werd dus gezwengeld, terwijl met de andere hand de buis werd vastgehouden. Opvallend aan dit Amerikaanse exemplaar zijn de twee verstuifbuizen. Veel andere exemplaren beschikken slechts over één buis.

Deze specifieke poederverstuiver is gefabriceerd door Dobbins Manufacturing Company, gehuisvest in North St. Paul (Minnesota) en Elkhart (Indiana) in de Verenigde Staten. De datering wordt geschat tussen 1940 en 1970. Het toestel bestaat uit een metalen cilindervormig voorraadreservoir met manueel aandrijfmechanisme via houten handzwengel, met verdeelbuis en met twee verstuifbuizen met sproeimond. Het draagriem in zeildoek is wellicht niet mee origineel. Het tuig bevindt zich in redelijke staat. Er zijn de obligate roestplekken en slijtage. De verstuifbuizen hebben hun beste tijd gehad.

Deze poederverstuiver is vrij bijzonder te noemen in de erfgoedwereld. Het is in Vlaanderen één van de weinige gekende exemplaren met een dubbele verstuifbuis. Tot nader order is er enkel in het Openluchtmuseum Bachten de Kupe een soortgelijk exemplaar bewaard (gemaakt door een Franse constructeur). Hoewel de verstuiver eerder te situeren is in de landbouwcontext, is hij toch belangrijk voor de vlasgemeenschap. Met dergelijke toestellen werd vaak de vlasteelt beschermd tijdens de groei. Voor graangewassen was zo'n gewasbescherming minder van toepassing. De erfgoedwaarde van deze poederverstuiver ligt verder in zijn relatieve zeldzaamheid, zijn herkomstgeschiedenis en zijn link met de vlasteelt. Terecht maakte het tuig lang deel uit van de permanente presentatie van het oude Vlasmuseum.

3.14 TX12: repel

TX12	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	repel
Inventarisnr.	2011-002-033
Titel / korte beschrijving	Dubbele kam met lange ijzeren pinnen waartussen het vlas wordt getrokken om het te ontzaden
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De repel wordt net zoals de boothamer gebruikt voor het ontzaden van de vlasstengel. In de bolvormige vruchtdoosjes van de rijpe vlasplant bevinden zich tot tien platte zaadjes, vlas- of lijnzaad genoemd. Om aan het zaad te geraken, moeten de vruchtdoosjes na de vlasoogst worden gescheiden van de stengel zonder het zaad te beschadigen. Aftrekken met de hand was de oudste manier om dit te doen. Snel bedacht men dat als de bollen tussen de gestrekte vingers van de hand werden afgerispt, dat dit vlotter ging. Het principe van het afrukken en de repel(kam) was geboren. De oudst bekende repelkam dateert uit de 2de eeuw voor Christus. Door de eeuwen heen verschenen repels in alle vormen, maten en gewichten. In de 19de eeuw verschenen in Vlaanderen de bekende repel gemonteerd op een zwaar houten blok. De tanden hadden meestal een vierkante doorsnede en waren dicht tegen elkaar geplaatst. Aangezien de afstand tussen twee tanden kleiner was dan de diameter van een zaadbol, vielen deze bij het rukken van de stengels af. De repelblok met twee metalen beugels onderaan kon op een bank worden gemonteerd met hulp van zware bouten of spieblokken. Twee vlasbewerkers zaten tegenover elkaar en trokken om beurt de stengels door de kam. De repelbank was niet altijd voorzien van poten. De uiteinden van de bank/plank werden op één of meer platliggende bundels vlas gelegd zodat de vlasbewerkers laag genoeg bij de grond zaten om het te repelen vlas vlot te nemen. Bij het losrukken kwamen alle zaaddoosjes los van de stengel en vielen op een uitgespreid doek. Vrouwen of kinderen raaptten dit regelmatig weg. Wanneer er door jarenlang en veelvuldig gebruikt sleet op de tanden van de repel kwam, zette de lokale smid

deze terug recht. De dubbele repel – zoals dit exemplaar – had één houten onderstel met twee ijzeren kammen. Ze was zeldzamer dan de enkelvoudige repel. Haar grote voordeel was dat de twee vlasbewerkers elkaar nooit hinderden bij het inslaan van de vlasstengels. Door verstrooidheid of grote haast gebeurde dit wel eens bij een enkelvoudige repel.

Het gebruik van een repel was vaak persoonlijk. Vandaar het aanbrengen van initialen op sommige exemplaren. Tot 1900 was het samen met de boothamer de enige manier om vlas handmatig te ontzaden. In de 20ste eeuw werd deze werkwijze gemechaniseerd en deed de repelmachine en ook de bootmachine haar intrede. Na 1940 werden de repel en boothamer zelden gebruikt.

Deze specifieke repel bestaat uit een rechthoekige houten plank - aan de vier hoeken en in het midden uitgehold - met twee gesloten ijzeren haken onderaan (beugel) en waarop twee keer 13 rechte, scherpe ijzeren pinnen in een rij zijn bevestigd en verstevigd met plaatbeslag. Het tuig dateert tussen 1880 en 1940. De toestand is matig tot redelijk. Er zijn houtborende insecten (niet actief) en ook roest en materiaalverlies. De repel is volledig is die zin dat hij bij gebruik wel op een plank of bank werd bevestigd.

Repels komen courant voor in Vlaamse erfgoedcollecties. Nagenoeg elke landbouw-, volkskundige of heemkundige collectie beschikt over een exemplaar. Dubbele repels – zoals deze – zijn echter weinig bewaard gebleven. De vlasgemeenschap hecht vrij veel waarde aan de repel omdat hij deel uitmaakt van een lang en boeiend mechanisatieproces. Het is naast de boothamer één van de typische manuele vlaswerktuigen. De waarde van deze repel ligt in zijn relatieve zeldzaamheid, zijn symboliek en vooral aan zijn opvallende vorm.

3.15 TX13: sleepschoffel

TX13	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	sleepschoffel
Inventarisnr.	2017-002-024
Titel / korte beschrijving	Handwerktuig voor het hakken van onkruid bij opkomend plantgoed in rijen
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De strijd tegen opkomend onkruid was, naast allerhande ziektes en plagen, eeuwenlang een voortdurend, nooit ophoudend gevecht. De Vlaamse landbouw, met zijn kleine percelen en talrijke boerenbevolking, stond wijd en zijd bekend voor zijn verzorgde akkers. Met man en macht werd dan ook de strijd aangegaan met het onkruid. Dat was ook nodig bij het opkomende plantgoed dat anders het broodnodige licht en vocht ontbeerde. De rijenteelt liet toe om ook met paard en getrokken machine te werken. Maar veel kleine boeren verkozen het manuele hak- en schoffelwerk. Voor het onkruidvrij houden van de vlasakkers werden dergelijke tuigen gebruikt. De arbeid was alleszins preciezer, zij het dat ze meer tijd in beslag nam. Allerlei tuigen zagen het daglicht, naargelang de teelt, de grond en de inzichten van constructeur of boer. Bij evenwijdige rijenteelt werd het onkruid met enige omzichtigheid tot bijna tegen het plantje verwijderd. Bij dit exemplaar zijn alle tanden op het rechthoekige raamwerk in één rij gemonteerd. Er zijn onderaan zes tanden op één rij voorzien en bovenaan twee tanden op een rij. Naargelang de bodemgesteldheid kon het tuig eenvoudig omgedraaid worden. Alle driehoekige tanden waren bovendien verstelbaar. Bovenaan is het raamwerk voorzien van een recht, breed houten handvat. De sleepschoffel wordt ruw gedateerd in de eerste helft van de 20ste eeuw. Hij is volledig en in redelijke tot goede staat. Op het raamwerk en op de tanden is er roest.

Schoffels komen heel vaak voor in Vlaamse erfgoedcollecties. Nagenoeg elke landbouw- of heemkundige collectie beschikt over een exemplaar. Sleepschoffels daarentegen zijn veel minder bewaard gebleven. Er zijn slechts enkele exemplaren bekend in Vlaanderen. De vlasgemeenschap hecht echter weinig waarde aan de sleepschoffel omdat de band met het vlaserfgoed veraf is.

3.16 TX14: slijtmachine (één spoor)

TX14	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------	--------------------	----------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	slijtmachine
Inventarisnr.	00088
Titel / korte beschrijving	Door het paard getrokken slijtmachine voor het oogsten van het rijpe vlas (met één trekelement)
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

In tegenstelling tot graangewassen wordt vlas – wanneer het rijp is – niet gemaaid, maar uit de grond getrokken. De vezels zitten immers over de ganze lengte van de stengel en het bij het rechtop zetten en drogen achteraf staat het vlas veel vaster door de stevige voet. In Vlaanderen wordt het oogsten van vlas slijten genoemd, in Zeeuws-Vlaanderen trekken en in Brabant plukken. Normaal gebeurde het vlasslijten de eerste twee weken van juli. Van oudsher tot diep in de jaren 1920 was er slechts één manier om het vlas te oogsten, nl. het met de hand uit de grond trekken. In de oogsttijd gingen hele groepen ‘slijters’ van veld tot veld om het vlas uit de grond te trekken. Ook als seizoensarbeid naar Noord-Frankrijk was vlasslijten populair. Er hoeft niet gezegd te worden dat slijten zeer zwaar werk was. De hele dag door moest gebogen staan met vaak de brandende zon in de rug. Het trekken was lastig, zeker als de grond zeer droog was. Veel slijters hadden last van rug- en lendenpijn. Vanaf de jaren 1920 liep het aantal slijters terug. Loonarbeiders verdienden beter in de fabriek voor minder lastig werk.

Pas na de Eerste Wereldoorlog ontstonden de eerste prototypes van slijtmachines in de Verenigde Staten en Ierland. Het duurde zolang omdat vlas getrokken werd en niet gemaaid. De technologie hinkte wat achterop. België – met zijn beperkte oppervlakte aan vlasakkers – kwam nog later aan de beurt. Door verschillende constructeurs werden aan de bestaande types steeds verbeteringen aangebracht. Maurice Soenens werkte samen met de Engelse firma Boby met redelijk resultaat. Het

vlas werd door lange metalen bewegende pinnen opgericht en tussen twee brede rubberen riemen gegrepen. De slijtbreedte varieerde tussen 35 cm en 45 cm. In 1935 zorgde Clovis Leterme uit Ieper voor een doorbraak. Hij maakte een machine met een slijtbreedte variërend tussen 80 cm en 120 cm. Op één dag werd daarmee drie tot vier ha vlas geoogst. De machine Leterme kon enkel door een tractor worden getrokken. Vanaf 1935 verdrongen slijtmachines volledig het slijten met de hand, uitgezonderd de kleine percelen waar de eigenaars het nog zelf deden.

Deze specifieke slijtmachine - naar het ontwerppatent van Bobby-Soenens - werd voortgetrokken door een paard. Hij werd gebruikt voor middelgrote vlasakkers. Er zijn drie zitplaatsen: voor de menner, de sorteerder en de aflegger. De vooruitstekende wigvormige gelijkrichters drongen met de voorste punt door het vlas. Het toegevoerde vlas (één slijtspoor) werd gegrepen en omhooggetrokken tussen twee rubberen riemen en de trekschijf en vervolgens omhoog getrokken. Daarna komt het op de slijttafel waar de aflegger het vlas scheidt tot bossen. Per dag kon op die manier 2-3 hectare worden verwerkt. Na de Tweede Wereldoorlog werd door verschillende constructeurs de capaciteit van de slijtmachines nog sterk verhoogd en werden er bindmachines aan toegevoegd.

Deze specifieke slijtmachine voor vlas (één slijtspoor) heeft twee rubberen wielbanden, rubberen riemen, een trekschijf, en een in de hoogte verstelbare sorteertafel. Het is voorzien van een lamoen voor het paard, zwenghout en kettingen en drie zitplaatsen (menner, sorteerder en aflegger). Er is geen bindapparaat. De wielen staan niet parallel ten opzichte van elkaar: het wiel waarop de menner zit staat verder naar achteren. Vooraan is er aan de zijkant een lange ijzeren scheidingsnaald die het te slijten vlas scheidt van het vlas dat voorlopig nog blijft staan. De andere, minder lange, pin helpt om het te slijten vlas naar de rubberen riem toe te leiden. Het tuig – niet voorzien van opschriften – is vervaardigd in de periode 1930-1950.

De erfgoedwaarde van deze slijtmachine is zeer hoog. Het is het enige gekende exemplaar in een museale collectie. Het is bovendien uitstekend bewaard gebleven. Hij is betekenisvol omwille van zijn uniciteit, zijn regionale context en zijn belang voor het museum. De vlasgemeenschap hecht veel waarde aan de slijtmachine omdat hij deel uitmaakt van een lang en boeiend mechanisatieproces. Hij illustreert de overgang van de manuele arbeid – er waren nog steeds drie personen nodig om het te bedienen – naar een volledig geïndustrialiseerd en geautomatiseerd proces. Deze machine behoort zonder twijfel tot de absolute kern van de collectie Texture. Het staat symbool voor de ondernemersmentaliteit en werklust – het DNA – die de regio tot op vandaag typeert.

3.17 TX15: slijtmachine (meerdere sporen)

TX15	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------	--------------------	----------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	slijtmachine
Inventarisnr.	2011-002-290
Titel / korte beschrijving	Door tractor getrokken en aangedreven machine waarmee over meerdere slijtsporen het vlas wordt geoogst
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

In tegenstelling tot graangewassen wordt vlas – wanneer het rijp is – niet gemaaid, maar uit de grond getrokken. De vezels zitten immers over de ganze lengte van de stengel en het bij het rechtop zetten en drogen achteraf staat het vlas veel vaster door de stevige voet. In Vlaanderen wordt het oogsten van vlas slijten genoemd, in Zeeuws-Vlaanderen trekken en in Brabant plukken. Normaal gebeurde het vlasslijten de eerste twee weken van juli. Van oudsher tot diep in de jaren 1920 was er slechts één manier om het vlas te oogsten, nl. het met de hand uit de grond trekken. In de oogsttijd gingen hele groepen ‘slijters’ van veld tot veld om het vlas uit de grond te trekken. Ook als seizoensarbeid naar Noord-Frankrijk was vlasslijten populair. Er hoeft niet gezegd te worden dat slijten zeer zwaar werk was. De hele dag door moest gebogen staan met vaak de brandende zon in de rug. Het trekken was lastig, zeker als de grond zeer droog was. Veel slijters hadden last van rug- en lendenpijn. Vanaf de jaren 1920 liep het aantal slijters terug (loonarbeiders verdienden beter in de fabriek voor minder lastig werk).

Pas na de Eerste Wereldoorlog ontstonden de eerste prototypes van slijtmachines in de Verenigde Staten en Ierland. Het duurde zolang omdat vlas getrokken werd en niet gemaaid. De technologie hinkte wat achterop. België – met zijn beperkte oppervlakte aan vlassakkers – kwam nog later aan de beurt. Door verschillende constructeurs werden aan de bestaande types steeds verbeteringen aangebracht. Maurice Soenens werkte samen met de Engelse firma Boby met redelijk resultaat. Het vlas werd door lange metalen bewegende pinnen opgericht en tussen twee brede rubberen riemen

gegrepen. De slijtbreedte varieerde tussen 35 cm en 45 cm. In 1935 zorgde Clovis Leterme uit Ieper voor een doorbraak. Hij maakte een machine met een slijtbreedte variërend tussen 80 cm en 120 cm. Op één dag werd daarmee drie tot vier ha vlas geoogst. De machine Leterme kon enkel door een tractor worden getrokken. Vanaf 1935 verdrongen slijtmachines volledig het slijten met de hand, uitgezonderd de kleine percelen waar de eigenaars het nog zelf deden. Na de Tweede Wereldoorlog werd door verschillende constructeurs de capaciteit van de slijtmachines nog sterk verhoogd en werden er bindmachines aan toegevoegd.

Dit is een slijtmachine van het merk Clovis-Leterme met vier gelijkrichters, vier rollen (of schijven) telkens met een rubberen band. De machine rijdt op twee rijwielen en wordt getrokken door een tractor. Zowel de trekbevestiging als de koppeling voor de aftakas bevonden zich aan de zijkant, achteraan de tractor. Hierdoor stond de getrokken meervoudige vlasslijtmachine achter de tractor, maar tegelijk ook opzij ervan opgesteld. Dat hield meteen in dat nog steeds een deel van de vlasakker met de hand moest worden gesleten alvorens met de machine aan het werk te gaan. Bij deze slijtmachine hoort een binder 'Leterme'. De machine slaat met de vooruitstekende gelijkrichters een wig in het vlas. De afstand tussen de punten van de binnenste en de buitenste verdeler bedraagt 150 cm. Dankzij de verdelers wordt het vlas gelijkaardig verdeeld over de hele breedte van de machine. Vervolgens wordt het vlas naar de trekelementen geleid die het vlas uit de grond rukken. De trekelementen bestaan uit rubberen riemen die rond verschillende schijven liggen. Zodra het vlas door de grote schijf wordt losgelaten, komt het tussen de riem en een aantal geleidenstaven die het vlas naar boven brengt en vervolgens naar de aflegtafel leidt. Daarna komt het vlas terecht in een zwad (ongebonden in lange rijen). Voor deze machine waren nog twee personen vereist: de chauffeur van de tractor en anderzijds iemand die op de machine zelf postvatte. Zijn taak bleef grotendeels beperkt tot het controleren van het vlasslijtproces en het eventueel in de hoogte aanpassen van de oplichters naargelang het vlas. Per dag kon zo vier hectare worden gesleten. Deze specifieke machine – geproduceerd door Clovis Leterme in 1952 – werd getrokken door een tractor en heeft een tweewielig draagstel met slijtmechanisme voor de oogst van vlas, een zitplaats en is aangedreven door de aftakas van de tractor. Dit model heeft twee aftakassen voor de koppeling van een tweede machine (bindmachine). Er zijn vier slijtsporen (vijf afneembare geleiders) waartussen het vlas werd geleid naar de rubberen riemen. Het tuig is in matige staat: er is vrij veel roest, er is slijtage en de banden zijn verstorven. De slijtmachine heeft zeker een grondige opknapbeurt nodig.

De erfgoedwaarde van deze slijtmachine is zeer hoog. Het is het enige gekende exemplaar in een museale collectie. Hij is betekenisvol omwille van zijn uniciteit, zijn regionale context en zijn belang voor het museum. Terecht is hij in 2014 opgenomen op de topstukkenlijst van de Vlaamse overheid. De vlagemeenschap hecht veel waarde aan de slijtmachine omdat hij deel uitmaakt van een lang en boeiend mechanisatie- en innovatieproces. Hij illustreert de verdere overgang van de manuele arbeid naar een volledig geïndustrialiseerd en geautomatiseerd proces. Deze machine behoort zonder twijfel tot de absolute kern van de collectie Texture.

3.18 TX16: spuitmachine

TX16	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	spuitmachine
Inventarisnr.	2011-002-242
Titel / korte beschrijving	Door het lastdier getrokken en door het loopwiel aangedreven machine voor het spuiten van beschermingsmiddelen
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Insecten zijn van oudsher schadelijk voor landbouwgewassen. Ze brengen schade toe door gewassen op te eten, te besmetten met ziektes, te bevuilen, te beschadigen of louter door aanwezig te zijn. Bekende planteneters zijn sprinkhanen, rupsen (larven van vlinders), bladluizen en kevers. Ook tripsen zijn heel gevaarlijk voor gewassen. Ze voeden zich met sappen uit de cellen van verschillende soorten planten door gaatjes in de cel te prikken en de inhoud op te zuigen. Dit veroorzaakt op de bladeren zilvergrijze vlekken met kleine donkergroene vlekjes (uitwerpselen) erin en vermindert de productie van de plant. Bij een ernstige aantasting kunnen de bladeren zelfs verdrogen.

Boeren zochten naar allerlei manieren om hun gewassen te beschermen en het ongedierte te bestrijden. Vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw maakten de landbouwers steeds meer gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Voor kleine oppervlakten en lokale bestrijding werden met behulp van een handspuit bestrijdingsmiddelen (pesticiden) met de hand zeer gericht op kleine plaatsen gespoten. Vrij snel deed ook de poederverstuiver haar intrede, in principe een handverstuiver in grote versie. Deze toestellen werden ingezet op het veld en in de boomgaard, weliswaar voor nog steeds relatief beperkte oppervlaktes. In de vlasteelt kwamen ze ook vaak voor. Voor grote oppervlakten maakte de boer gebruik van een heuse spuitmachine. In essentie kwam het neer op een ton die op een draagstel werd gemonteerd.

Bij dergelijke sproeimachines werd het bestrijdingsmiddel overgepompt in de voorraadtank. Het geheel werd via de tremen getrokken door een paard. Om precies tussen de rijen gewassen te

kunnen rijden was een wiel verschuifbaar op de as waardoor de spoorbreedte kon ingesteld worden. De moersleutel die hiervoor diende is nog steeds aanwezig bij het toestel. Om ook de gewassen niet te beschadigen tijdens het rijden door het veld waren soms voor de wielen twee wigvormige ijzerstellen aangebracht die het gewas links en rechts een weinig uiteen duwden. Bij dit exemplaar lijkt dit niet het geval te zijn geweest. Het 'vaste' wiel van de sproeimachine dreef via een krukas het druksysteem aan in de sproeiton. De lange sproeiarmen konden dichtgevouwen worden en het druksysteem op inactief worden gezet als er van of naar het veld werd gereden. Een voordeel van dit model was dat nog maar één persoon moest meerijden. Op de zitplaats achteraan nam de bestuurder plaats die in feite heel de machine onder controle had. Dergelijke spuiten werden alleen gebruikt voor grotere oppervlaktes. Heel vaak waren het loonwerkers die dit werk kwamen uitvoeren of soms hadden boeren dit toestel in coöperatief verband aangekocht. Opvallend is de linkertreem dichter op het raamwerk gemonteerd wordt dan de rechter (en oorspronkelijke) treem. Deze specifieke machine bestaat uit een tweewielig (12 spaken, 6 velgstukken) draagstel met een raamwerk voor de aansluiting met het lamoen (twee tremen; hier niet gemonteerd). Op het draagstel is een ovalen, houten ton met pompmechanisme. De zitplaats bevindt zich boven het linkerviel. Op het draagstel zijn de dubbele afneembare spuitarmen (12 spuitknoppen per arm) bevestigd. De spuitmachine is gemaakt in de ateliers van Henri Verhoest uit Rumbeke, een bedrijf dat tot op vandaag nog bestaat. De datering van het tuig wordt geschat op 1920-1950 waarbij de precieze productiedatum dichter bij 1950 ligt dan bij 1920. De niet-originele tremen (?) zijn gemaakt door een zekere Deryckere. In de Collectie Bulskampveld wordt een soortgelijke spuitmachine bewaard die door dezelfde fabrikant gemaakt is. Dit toestel bevindt zich in matige tot redelijke staat. Er zijn houtborende insecten, evenals roest en materiaalverlies. Een stevige opfrissing is zeker aangewezen. De machine is afkomstig uit de collectie van verzamelaar Michel Geldof uit Bavikhove (Harelbeke). Om de waardering te verhogen is het aanbevolen om hem te contacteren. De erfgoedwaarde van deze spuitmachine is betrekkelijk hoog. Er zijn slechts enkele exemplaren gekend in een museale collectie. Hij is betekenisvol omwille van zijn opvallende constructie, zijn regionale context en zijn min of meer gedocumenteerde herkomstgeschiedenis. Het toestel maakt wel deel uit van een lang en boeiend mechanisatieproces. Hij illustreert de verdere overgang van de manuele arbeid naar een volledig geïndustrialiseerd en geautomatiseerd proces. De vlasgemeenschap hecht niet zoveel waarde aan de spuitmachine omdat hij weinig gebruikt werd op de vlasvelden en eerder behoort tot de erfgoedgemeenschap van de landbouwers.

3.19 TX17: vlashark

TX17	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
------	--------------------	----------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	vlashark
Inventarisnr.	2011-002-057
Titel / korte beschrijving	Handwerktuig voor het samenharken van vlasafval
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Harken bestaan in alle vormen, maten en gewichten. Ze dienden letterlijk om iets samen te harken. Met de vlashark werd op het niet-gemechaniseerde bedrijf het vlas bijeengerakeld. De relatief korte steel laat toe om er mee in de schuur te werken. In vergelijking met de hooihark is de tandenbalk veel smaller en de tanden staan veel wijder uit elkaar. De vlashark wordt naar zich toe trekkend gehanteerd. De vlashark is nauw verwant met de asthark. Als lemenschudder werd ze gebruikt na het zwingelen met de stermolen om de lemen uit de klodden te schudden.

Deze hark bestaat uit een rechthoekige balk waarop 6 rechte, ronde tanden zijn aangebracht. Een rechte steel is gemonteerd in het midden van de balk. Dit specifiek exemplaar moet in de ruime periode (1880-1940) gesitueerd worden. Het is in redelijke toestand bewaard: er zijn houtborende insecten (niet actief) en de obligate slijtage.

Harken komen vaak voor in Vlaamse erfgoedcollecties. Vlasharken zijn minder verspreid. De meeste vlasharken bevinden zich in de collectie van Texture. De vlagemeenschap hecht belang aan de vlashark omdat ze refereert aan het niet-gemechaniseerde bedrijf en vleugen van nostalgie oproept.

3.20 TX18: vlaskar

TX18	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	vlaskar
Inventarisnr.	2011-002-293
Titel / korte beschrijving	Door het lastdier getrokken driewielig voertuig met vast laadvlak voor het vervoer van vlasbundels
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

In de vlasstreek werden dergelijke karren gebruikt voor het vervoer van vlasbundels. Het vlas werd na het oogsten in bundels gebonden en vervolgens vervoerd naar de Leie. Daar werden de bundels in grote houten bakken te roten gelegd. Rotten heeft tot doel de pectine – een slijmerige kleefstof – door de werking van bacteriën op te lossen zodat de vezels loskomen van de houtpijp. De bacteriën werken alleen wanneer er voldoende vochtigheid en voldoende hoge temperatuur is. Wanneer het rotingsproces was voltooid, werden de bundels uit het water gehaald en naar een nabijgelegen weide gereden waar ze in kapelletjes werden te drogen gezet. Vanaf de jaren 1940 won het warmwaterrotten in betonnen kamers aan belang. Na het drogen werd het vlas uiteindelijk naar de zwingelarij gebracht. Al het transport kon gebeuren met een gewone kar of wagen, maar zeker voor de natte bundels was toch een zware constructie vereist. Met dergelijke vlaskar – ook wel Leiekar – genoemd kon een groot gewicht en een groot volume worden gedragen. De bundels werden dwars op het laadvlak gestapeld. Door de verlaagde laadbodem was meer volume mogelijk, maar moesten ook de zware natte bundels niet zo hoog worden gedragen. Bij de oudste exemplaren moest een man de bundels afwerpen, van latere karren kon de laadvloer, die soms tot boven de achterwielen kwam, omgekipt worden zodat de vlasbundels op de grond vielen. In de volksmond werd de vlaskar vaak 'slekke' genoemd omdat de kar – wanneer de bundels van de kar werden gegooid om ze in kapellen te zetten – zo traag moest gaan als een slak. Het trekpaard was speciaal getraind om traag

te stappen zodat de vlasser voldoende tijd had om de natte bundels van de kar te gooien. De houten vlaskarren werden vanaf de jaren 1950 in toenemende mate vervangen door volledig metalen exemplaren.

De vlaskar bestaat uit een tweewielig achterstel (10 spaken) met as en asblok verbonden. Er is een lange houten rechthoekige, vaste en verlaagde laadbodem. Het voorwiel (8 spaken) is verbonden aan een geconstrueerde ophanging boven de draaicirkel en dissel. Aan de houten zijborden zijn beugels bevestigd. Dit oudste type van vlaskar dateert vermoedelijk uit de periode 1880-1930. Het geheel is behoorlijk authentiek. De vlaskar is echter in zeer slechte staat: het draaimechanisme is stuk, er zijn houtborende insecten (niet actief) en er is roest en materiaalverlies. Een grondige restauratie van deze behoorlijk unieke vlaskar is warm aanbevolen.

De erfgoedwaarde van de vlaskar is zeer hoog. Uitgezonderd een soortgelijk (en beter bewaard) exemplaar in de Collectie Bulskampveld is de kar van Texture het enige gekende exemplaar in een museale collectie. Hij is betekenisvol omwille van zijn uniciteit, zijn regionale context (een vlaskar werd enkel in de Leiestreek gebruikt) en zijn belang voor het museum. Heel opvallend is dat de erfgoedexperten de waarde van de kar hoger inschatten dan de belanghebbenden van de vlassersgemeenschap. Ze erkennen het belang van de kar maar missen het innovatieve karakter dat een bootmachine of slijtmachine bijvoorbeeld wel heeft. De recentere, metalen exemplaren schatten ze minstens even hoog in (van dergelijke metalen karren zijn er tot dusver geen bewaard in een museale collectie). Toch verdient deze kar een centrale plaats in de collectie en het verhaal van Texture. Hij verlichtte het werk van vele duizenden vlasbewerkers aanzienlijk.

3.21 TX19: wanmolen

TX19	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

Naam	wanmolen
Inventarisnr.	2017-002-009
Titel / korte beschrijving	Houten kast met schoepenas en zeven waar doorheen het te zuiveren graan of lijnzaad wordt geblazen
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

Om het graan te reinigen nadat het gedorst was, kwam ter vervanging van de wan vanaf het begin van 18de eeuw in onze contreien de wanmolen op. De wanmolen mag dan ook als één van de eerste machines in de landbouw worden beschouwd. Enkele decennia later was de wanmolen in de Belgische landbouw bijna gemeengoed. De eerste wanmolens werden volgens eigen inzichten op maat gemaakt door de lokale schrijnwerker. Vaak specialiseerde een regionale landbouwmachineproducent zich in het bouwen van wanmolens. Begin van de 20ste eeuw was de wanmolen algemeen verspreid, zelfs over de kleinste boerderijen. Meer zelfs, vooral over de kleinste boerderijen, want op de grote bedrijven was het zuiveren en sorteren van het graan al enige tijd inbegrepen bij het dorsen met de machines in groot bedrijf. Na de Eerste Wereldoorlog verminderde stelselmatig het aantal wanmolens. Niettemin bleef de wanmolen tot een einde in de jaren 1950 een zeer courant gebruikte machine. Wannen met de wanmolen was een stoffige en lawaaijige aangelegenheid, maar het werk vlotte wel behoorlijk. De wanmolen werd niet alleen voor graan gebruikt, naderhand werd ze ook gebruikt voor het reinigen van vlas/lijnzaad, erwten en bonen. Een wanmolen is in principe een houten kast met zwengel die zowel een schoepenas als schudzeven in beweging brengt. Zowel voor graan als voor lijnzaad was het principe hetzelfde. Na het breken van de zaaddoosjes (boten), moet het lijnzaad van het kaf worden afgezonderd. Het toestel zeefde en blies het kaf weg. Neerdalend via een bak bovenaan wordt het teeltproduct door de

luchtverplaatsing gezuiverd van grof vuil en belandt het op de schudzeven en eventueel een vaste zeef. Daar wordt het resterende, kleinere afval gescheiden waarna het teeltproduct en het afval gescheiden ofwel rechtstreeks op de grond ofwel in afvoergoten terechtkomen. Met gepaste snelheid draaien was zeer belangrijk. De bolle wand is uit zink vervaardigd wat duidt op semi-industrieel werk en allicht ook op een jongere productiedatum dan de wanmolens met houten wand. Het tuig is zowel vooraanals achteraan voorzien van twee handvatten om de molen te vervoeren. De wanmolens werden steeds verbeterd zodat de meest recente zeer efficiënt werken.

Deze specifieke wanmolen bestaat uit een vierpotig draagstel met zinken bolle wand, met vooraan inklapbare en achteraan vaste draaghandvatten en met een niet-afneembare stortbak bovenaan. Binnen in de kast zijn een schoepenrad en (drie) zeven voorzien. De afvoerplank is gemonteerd langs de voorkant. De handzwengel bevindt zich langs de zijkant. Op het voorwerp zijn twee plaatjes aangebracht: 'Joseph Vandewalle, Machinenhandel, Oostrosebeke' en 'Brevete SGDG, Menard, Botz, Maine Loire'. De schrijfwijze van Oostrosebeke doet vermoeden dat tuig voor 1946 werd verkocht (wijziging Nederlandse spelling) hoewel het ook kan zijn dat de handelaar zijn naamplaatje na 1946 aanbracht. Deze wanmolen is aldus voorzichtig te dateren in de periode 1901-1940. Hij bevindt zich in een redelijke toestand: er zijn houtborende insecten (actief) verspreid over het toestel en de metalen onderdelen zijn roest. Aan de stortbak en in de zeven is er materiaalverlies. Het tuig is verder compleet. De wanmolen heeft een hoge authentieke waarde hoewel kleinere onderdelen misschien vervangen zijn.

Wanmolens komen vaak voor in museale collecties. Dit is zeker geen uniek stuk. Zijn erfgoedwaarde ligt eerder in zijn volledigheid (zelden het geval bij wanmolens), zijn regionale context en zijn enigszins opvallende constructie (latten op de bolle wand). Voor de lokale vlassersgemeenschap is hij minder waardevol.

3.22 TX20: zaaivool

TX20	WAARDERING TEXTURE	DATUM: 03/2018
-------------	---------------------------	-----------------------

COLLECTIE / DEELCOLLECTIE / OBJECT

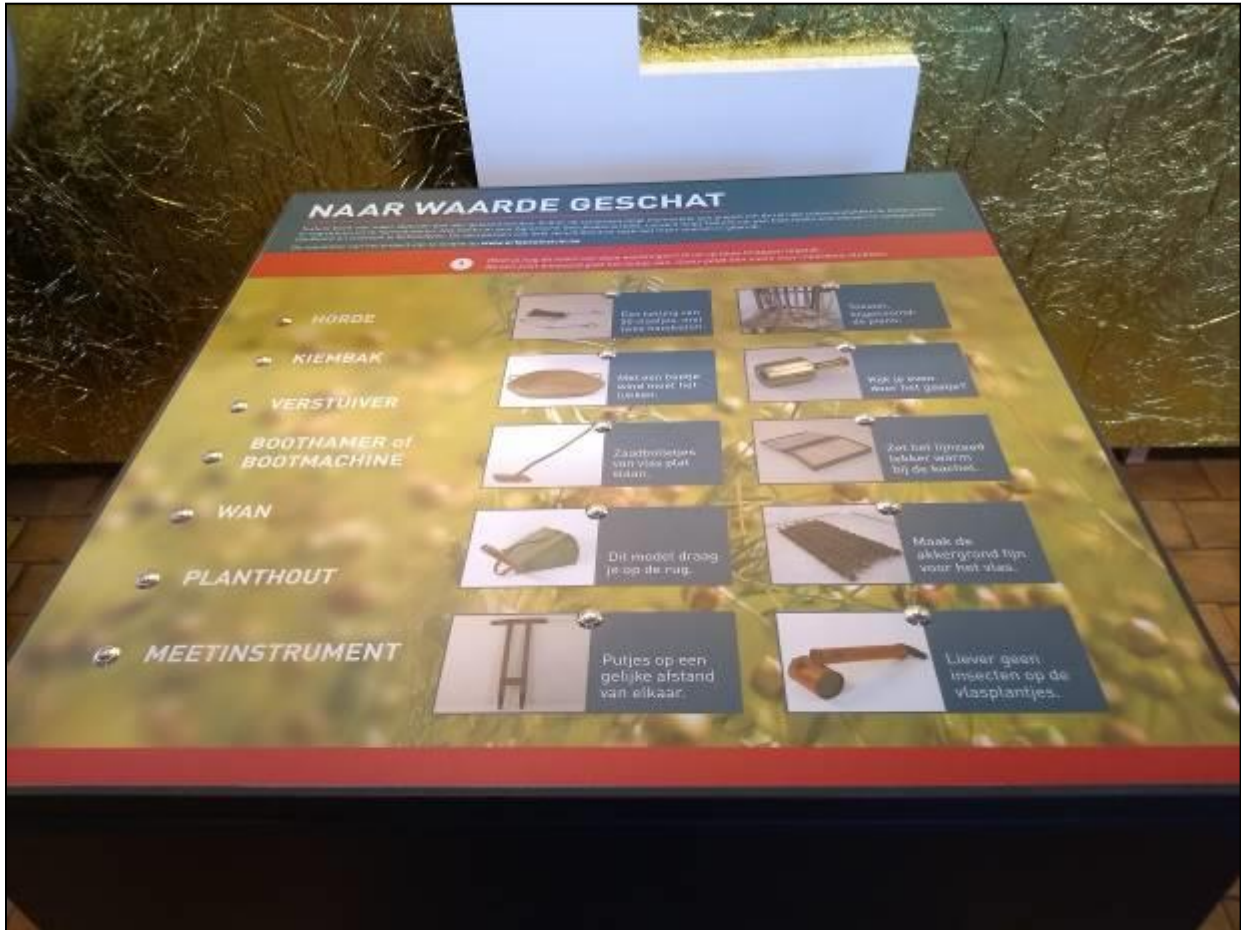
Naam	zaaivool
Inventarisnr.	03349
Titel / korte beschrijving	Toestel met vergaarbak en verdeelmechanisme om het lijnzaad handmatig over de akker te zaaien
Instelling (collectiebewaarder)	Texture
Afbeelding	

WAARDENSTELLING / STATEMENT OF SIGNIFICANCE

De oudste vorm om te zaaien gebeurde met de hand. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw zocht men steeds meer naar methoden om dat te vergemakkelijken. In de zoektocht naar een hogere efficiëntie werd kort voor de Eerste Wereldoorlog in Noord-Holland een vernuftig apparaat uitgevonden. Het bestaat uit een zaaibak, in metaal of linnen, die met één of meerdere riemen over de schouder vasthangt. Door een regelbare opening wordt het lijnzaad op een verdeelschijf uitgestort die door een soort strijkstok met een riem rond de as aan het draaien werd gebracht. Bij elke beweging werd het lijnzaad breed voor de langzaam vooruit stappende zaaier geworpen. De strijkbeweging die hiermee gepaard gaat, verleent het toestel zijn naam van zaaivool. De zaaivool met zinken vergaarbak – zoals dit exemplaar – was het meest voorkomende type. Enkele Vlaamse vlassers hadden het zaaituig in Groningen of Friesland gezien en brachten na de Eerste Wereldoorlog enkele exemplaren mee. Na enkele jaren schakelden de boeren/vlassers weer over naar de oude methode met de hand. De Hollandse zaaivool was hier in gebruik van ca. 1920 tot ca. 1925. Nadien werden steeds meer de zaaimachines in gebruik genomen. Het is onduidelijk waarom de zaaivool geen lang leven beschoren was. Navraag bij het Nederlandse museum 't Vlasschuurken bracht geen soelaas.

Deze specifieke zaaivool bestaat uit een vergaarbak (zaaibak) voor het lijnzaad met onderaan een opening. De zinken verdeelschijf wordt voortgedreven door een rechte, houten strijkstok. Met een brede schouderriem wordt het toestel aan de linkerzijde van het lichaam gedragen.

Zaaiviolen komen zelden voor in Vlaamse erfgoedcollecties. Samen met twee andere stukken uit Texture is deze zaaiviool het enige bekende exemplaar in Vlaanderen. Het is niet uitgesloten dat er nog elders bewaard worden. De erfgoedwaarde vandaag van deze zaaiviool ligt verder in zijn (heel) goede bewaartoestand en volledigheid. De waarde ligt vooral ook in het continu zoeken van de landbouwer/vlasteler naar een betere methode om gelijkmatig vlaszaad te zaaien. Een buitenlands voorbeeld werd gekopieerd, maar dat bleek geen succes te zijn. De vlasgemeenschap heeft een dubbele houding ten opzichte van de zaaiviool. Ze erkent het erfgoedbelang en bewondert de innovativiteit maar vraagt zich in welke mate het object representatief kan zijn voor de collectie van Texture. Het gaat immers om een toestel van buitenlandse origine dat slechts enkele jaren in Vlaanderen gebruikt geweest is.

Opstelling elektrospel 'Naar waarde geschat' in Texture op Erfgoeddag. (© Texture)

CENTRUM AGRARISCHE GESCHIEDENIS

Atrechtcollege
Naamsestraat 63
3000 Leuven

Tel. 016 32 35 25

contact@cagnet.be
www.hetvirtueleland.be